

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Mgr. Bc. Jaroslav Skalický

Pastorační péče o oběti trestných činů

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Horních Heřmanicích dne 8. března 2013

Jaroslav Skalický

Bibliografická citace

Pastorační péče o oběti trestných činů [rukopis] : diplomová práce / Jaroslav Skalický; vedoucí práce: Aleš Opatrný. -- Praha, 2013. -- 70 s.

Anotace

Diplomová práce „Pastorační péče o oběti trestných činů“ nejdříve stručně seznamuje se základy trestního práva, které se dotýkají problematiky obětí trestných činů. Další část práce se již těmto obětem přímo věnuje. Jsou zde popsány vybrané pojmy z této oblasti, zejména viktimizace a posttraumatická stresová porucha. Dále je zde nastíněn psychologický dopad trestného činu na oběť a systém odborné psychologické, sociální a právní pomoci obětem trestných činů. Po naznačení možností pastorační péče v současné společnosti, je provedeno zařazení pastorační péče o oběti trestných činů do oblasti pastorační péče. Tato pastorační péče spočívá zejména v doprovázení obětí v jejich obtížích a utrpeních s cílem důstojně lidsky zvládnout jejich složitou životní situaci za využití vhodných pastoračních prostředků. Důležitá je rovněž spolupráce se státními i nestátními organizacemi poskytujícími pomoc obětem trestných činů. V závěrečných kapitolách jsou popsány možnosti pastorační péče o oběti vybraných trestných činů a o zvlášť zranitelné oběti, jako jsou děti, senioři a pozůstalí po obětech trestných činů.

Klíčová slova

trestný čin, oběť trestného činu, pomoc, pastorační péče, doprovázení

Abstract

First of all, this diploma thesis called Pastoral Care about Victims of Criminal Offence briefly purveys basics of criminal law. These handle the topic of victims of criminal offence. Secondly, this work deals with victims themselves. There are also explained chosen terms from this field particularly victimisation and post-traumatic stress disorder. Thirdly, there are not only described psychological impacts of crime onto victims, but also system of psychological, social and juridical help for these victims. Moreover, after outlining possibilities of pastoral work in current society, there is given a description of integration of pastoral care about victims of crimes into pastoral field. Particularly, this pastoral work helps victims with their difficulties and suffering. By using appropriate pastoral means, pastoral work is aimed at overcoming difficult life situations with dignity. Very important is co-operation with state and non-profit organisations, which also offer help to victims of crimes. Last but not least, in this thesis are described possibilities of pastoral care for victims of chosen crimes and for more vulnerable victims as children, elderly people and relatives of crime victims.

Keywords

Crime offence, victim of crime offence, help, pastoral care, keeping company

Počet znaků (včetně mezer): 156578

Poděkování

Chtěl bych zde poděkovat zejména Doc. Ing. Mgr. Aleši Opatrnému, Th.D., který se ochotně ujal vedení mé práce. Dále bych chtěl poděkovat plk. Mgr. Miloši Štěpánovi, vedoucímu Územního odboru v Ústí nad Orlicí, Krajského ředitelství Policie České republiky Pardubického kraje, za svolení se zveřejněním vybraných interních materiálů Policie České republiky.

Obsah

Úvod.....	6
1. Trestné činy.....	7
1. 1. Základní pojmy v oblasti trestných činů.....	7
1. 2. Trestní sankce.....	9
1. 3. Trestně právní odpovědnost mladistvých.....	11
2. Oběti trestných činů.....	13
2. 1. Vybrané pojmy z oblasti obětí trestných činů.....	13
2. 2. Psychologický dopad trestného činu na oběť.....	16
2. 3. Pomoc obětem trestných činů.....	19
3. Místo pastorační péče o oběti trestných činů v oblasti pastorace.....	25
3. 1. Co je pastorace, pastorační péče.....	25
3. 2. Zařazení pastorační péče o oběti trestných činů do oblasti pastorace.....	27
3. 3. Aktéři pastorační péče v oblasti trestných činů.....	28
4. Způsob pastorační péče o oběti trestných činů.....	33
4. 1. Doprovázení obětí trestných činů.....	33
4. 2. Prostředky pastorační péče o oběti trestných činů.....	37
4. 3. Organizace poskytující pomoc obětem trestných činů.....	39
5. Pastorační péče o oběti vybraných trestných činů.....	43
5. 1. Násilné trestné činy.....	43
5. 2. Domácí násilí.....	48
5. 3. Majetkové trestné činy.....	50
6. Pastorační péče o zvlášť zranitelné oběti.....	54
6. 1. Dítě jako oběť trestného činu.....	54
6. 2. Senior jako oběť trestného činu.....	58
6. 3. Pozůstalí po obětech trestných činů.....	61
Závěr.....	63
Prameny a literatura.....	66

Úvod

Znovunabytí svobody po Listopadu 1989 přineslo do naší společnosti kromě nepopíratelných kladů i určité negativní jevy. Prudký vzestup kriminality a s tím i spojená otázka obětí trestných činů se stala jedním z předních společenských problémů. Tyto oběti jsou zraňovány nejen přímým jednáním pachatele, ale dále bývají poškozovány svým okolím, orgány činnými v trestním řízení, médiu a podobně. Z těchto důvodů je zvláště důležitá účinná pomoc obětem trestných činů.

S problematikou obětí trestných činů jsem se prvně setkal již v roce 1992, kdy se mým povoláním stala služba u Policie České republiky. Od roku 1994 jsem zařazen jako kriminalista u Oddělení obecné kriminality v Ústí nad Orlicí a od té doby jsem prošel celou řadou profesních zaměření. Začínal jsem na problematice objasňování trestných činů páchaných na dětech a mládeži, dále jsem byl zařazen na problematice krádeží sakrálních památek a v současné době je mým zaměřením objasňování podvodů a krádeží na seniorech. Všechny tyto oblasti trestné činnosti spojují právě jejich oběti, které byly vždy zvláště oproti pachatelům opomíjeny.

Právě tato rozdílnost přístupu a hlubší profesní zájem o tuto problematiku mě vedly k tomu, že jsem se oběťmi trestných činů a zvláště pomocí obětem trestných činů začal zabývat důkladněji. V předchozím studiu na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové jsem se již v bakalářské a diplomové práci obětem trestných činů okrajově věnoval. Zde se však jednalo spíše o řešení otázky interpersonální percepce mezi orgány činnými v trestním řízení a oběťmi trestných činů. Dalším impulsem se pro mě stalo zařazení mezi krizové interventy, kdy se v rámci své profesní činnosti zabývám zejména pomocí obětem závažných trestných činů včetně pozůstalých po obětech trestných činů a mimořádných událostí.

Již při studiu Křesťanské výchovy na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého jsem začal přemýšlet o tom, jakým způsobem se může církev podílet na pomoci obětem trestných činů. Tuto otázku jsem chtěl řešit již tehdy, ale z různých důvodů k tomu dochází až nyní. Cílem této práce je právě hledání odpovědi na otázku, jak může církev v naší společnosti pomáhat obětem trestných činů. Inspirací pro řešení této otázky se pro mě staly zejména dokumenty Druhého vatikánského koncilu, zvláště věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium* a pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*.

Kromě výše uvedených dokumentů vychází tato práce zejména z literatury z oblasti pastorální teologie od autorů profesora Pavla Ambrose a docenta Aleše Opatrného. Zde se jedná především o problematiku pastorační péče. Z literatury především z oblasti kriminologie, kriminální psychologie a trestního práva vychází problematika obětí trestných činů, zvláště problematika odborné pomoci. Jedná se především o tituly docentky Ludmily Čírtkové z Policejní akademie, které se problematikou obětí trestných činů dlouhodobě zabývá. Důležitým zdrojem práce se staly i právní normy, které souvisí s problematikou obětí trestných činů. Jedná se hlavně o trestní zákoník, trestní řád a zákon o pomoci obětem trestných činů.

V práci jsou též použity interní materiály Policie České republiky, které se týkají pomoci obětem trestných činů. Jako názorná ilustrace jsou zde také uvedeny konkrétní případy trestných činů a jejich obětí, se kterými jsem se ve své praxi setkal. Při hledání řešení otázky jsem se rovněž snažil objektivně zužitkovat zkušenosti ze svého povolání kriminalisty a krizového intervanta.

1. Trestné činy

Pro potřeby této práce se zde stručně seznámíme se základy trestního práva, které se dotýkají obětí trestných činů. Jedná se zejména o základní pojmy v oblasti trestných činů. Dále si popíšeme systém sankcí v českém trestním právu a uvedeme si základní zásady trestně právní odpovědnosti mladistvých.

1. 1. Základní pojmy v oblasti trestných činů

1. 1. 1. Trestný čin

Trestný čin můžeme z právního hlediska definovat jako protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v trestním zákoníku.¹ Liší se od **přestupku**, který můžeme označit jako „zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek označeno v přestupkovém nebo jiném zákoně pokud se nejedná o jiný správní delikt řešitelný podle zvláštních předpisů nebo o trestný čin.“²

Trestné činy se dále dělí na přečiny a zločiny. **Přečiny** jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí sazby do pěti let. **Zločiny** jsou všechny trestné činy které nejsou podle trestního zákoníku přečiny. Dále můžeme ještě rozlišit **zvlášť závažné zločiny**, kterými jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nejméně deset let.³

Souhrn trestných činů ve společnosti označujeme jako **kriminalitu**. Rozlišuje se kriminalita **zjevná**, která je statisticky evidovaná a kriminalita **skrytá** (latentní), o které se policie, státní zastupitelství nebo soudy nedovědí. Většina trestných činů vyjde najevo a stává se předmětem trestního řízení. Značná část trestných činů však zůstane latentní. Na to mají vliv různé okolnosti jako například důvěra v policii, reakce spoluobčanů na oznamování trestné činnosti, obava ze msty pachatelů a podobně.⁴

1. 1. 2. Trestní zákony

Trestní zákony jsou základní prameny trestního práva. Člení se na dva základní zákony⁵ a to na trestní zákoník a dále na zákon o soudnictví ve věcech mládeže.⁶ K nim můžeme přiřadit i zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti

¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 13.

² Zákon č. 200/1990 Sb., přestupkový zákon, § 2.

³ § 14 trestního zákoníku.

⁴ KAPR, Jaroslav – VODÁKOVÁ, Alena. a kol. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. upravené vydání. SLON, 1997, s. 79.

⁵ § 110 trestního zákoníku

⁶ Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

nim,⁷ který představuje naprostou novinku v českém trestním právu, neboť v českém právním řádu byla doposud trestní odpovědnost právnických osob neznámá a pachatelem trestného činu mohla být jen osoba fyzická.

1. 1. 3. Pachatel trestného činu

Z hlediska trestního práva máme dvě různá označení pro osoby, která trestný čin spáchaly. Jedná se o pachatele trestného činu a subjekt trestného činu. Obecnějším pojmem je pachatel trestného činu. Hovoříme-li o pachateli trestného činu jako o fyzické osobě, pak je třeba vzít na vědomí znaky, které pachatele charakterizují. Jedná se o věk, přičetnost a rozumovou a mravní vyspělost u mladistvých pachatelů.⁸

Trestně odpovědný pachatel je fyzická osoba starší patnácti let,⁹ přičetná a u mladistvého též osoba s rozumovou a mravní vyspělostí, aby mohla rozpoznat a ovládnout své jednání.¹⁰

Přičetností rozumíme způsobilost být pachatel trestného činu. Trestní zákony pojem přičetnosti nijak nedefinují. V trestním zákoníku je přičetnost vymezena negativně. Zákon uvádí, kdy je osoba nepřičetná. Jedná se o to, že kdo pro duševní poruchu v době spáchání trestného činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládnout své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.¹¹

Zmenšená přičetnost se opírá o stejná kritéria jako nepřičetnost plná. Spočívá v podstatném snížení příslušných schopností pachatele, které jsou zapříčiněny též duševní chorobou.¹²

1. 1. 4. Skutková podstata trestného činu

Skutková podstata trestného činu je definována jako „souhrn typových znaků trestného činu určitého druhu, typických pro nebezpečnost činu tohoto druhu pro společnost.“¹³ Znaky skutkové podstaty jsou uvedeny v trestním zákoníku a i v dalších zákonech, jako například v zákoně na ochranu míru,¹⁴ v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže nebo v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Od skutkové podstaty je potřeba odlišovat konkrétní skutkový děj (skutek), který má znaky skutkové podstaty trestného činu. Skutková podstata je vlastně odrazem skutku.¹⁵

---

⁷ Zákon č. 418/2011 Sb.

⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007, s. 48.

⁹ § 25 trestního zákoníku.

¹⁰ § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

¹¹ § 26 trestního zákoníku.

¹² § 27 trestního zákoníku.

¹³ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 38.

¹⁴ Zákon č. 165/1950 Sb.

¹⁵ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 39.

1. 1. 5. Okolnosti vylučující protiprávnost

Trestný čin je protiprávní v případě, když je v rozporu s právním řádem. Existují však okolnosti, které vylučují protiprávnost. U okolností vylučujících protiprávnost není zúčastněná osoba trestná již od samého začátku. Schází zde znak protiprávnosti, tedy rozporu s právním řádem. Okolnosti vylučující protiprávnost jsou takové případy, u kterých jsou splněny téměř všechny znaky trestného činu, ale jsou spáchány za určitých specifických podmínek. Takovýto čin nejde proti zákonu, ale naopak zájmy chráněné zákonem sám ochraňuje.¹⁶

Základními druhy okolností vylučujících protiprávnost jsou:

- nutná obrana,¹⁷
- krajní nouze,¹⁸
- svolení poškozeného,¹⁹
- přípustné riziko,²⁰
- oprávněné použití zbraně.²¹

1. 2. Trestní sankce

Trestními sankcemi se rozumí právní následky (postihy) za porušení norem trestního práva. Jedná se o jeden z prostředků, jak ochraňovat zájmy chráněné zákony, tedy ústavní zřízení České republiky, zájmy společnosti, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob a podobně. Dále je účelem trestních sankcí vychovávat pachatele, ale i veřejnost k dodržování zákonů. Dělíme je na **tresty a ochranná opatření**.²²

1. 2. 1. Tresty

„Trest je jedním z prostředků státního donucení, je prostředkem v ruce státu k ochraně společnosti před trestnými činy.“²³ Má dvě základní funkce a to újma za spáchaný trestný čin a odsouzení jeho jednání.

---

¹⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 71–72.

¹⁷ § 29 trestního zákoníku.

¹⁸ § 28 trestního zákoníku.

¹⁹ § 30 trestního zákoníku.

²⁰ § 31 trestního zákoníku.

²¹ § 32 trestního zákoníku.

²² § 36 trestního zákoníku

²³ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 118.

V oblasti trestů platí následující zásady trestního práva:

- jen zákon stanoví, co je to trestný čin a jaký trest je za něj možný uložit,²⁴
- trestní právo „nastupuje“ až poté pokud nepostačuje odpovědnost podle jiných právních předpisů,²⁵
- nelze uložit kruté a nepřiměřené tresty,²⁶
- ten, který se chová podle práva, nesmí za to být později postižen – zákaz retroaktivity.²⁷

Při výměře trestu se přihlíží k tomu, zda pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené příčetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou,²⁸ k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem²⁹ a spravedlnosti a přiměřenosti trestu. Za spáchané trestné činy lze uložit následující tresty:

- odnětí svobody,
- domácí vězení,
- obecně prospěšné práce,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- ztrátu vojenské hodnosti,
- vyhoštění.³⁰

---

²⁴ § 12 odst. 1 trestního zákoníku.

²⁵ § 12 odst. 2 trestního zákoníku.

²⁶ § 37 odst. 2 trestního zákoníku.

²⁷ § 1 trestního zákoníku.

²⁸ § 40 trestního zákoníku.

²⁹ § 41–42 trestního zákoníku.

³⁰ § 52 trestního zákoníku.

1. 2. 2. Ochranná opatření a jejich ukládání

Ochranná opatření slouží k ochraně společnosti před pachateli bez ohledu na to zda jsou trestně odpovědní. Trestní zákoník rozlišuje tato ochranná opatření: ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochrannou výchovu.³¹

Ochranné léčení

Lze ho uložit samostatně nebo s trestem, ale i při upuštění od potrestání. Vykonává se ambulantně nebo ústavně. Ochranné léčení trvá dokud to vyžaduje účel léčení. Maximální doba je dva roky. Je ho možné i opakovaně prodloužit, ale vždy maximálně o dva roky. O upuštění nebo o prodloužení rozhoduje soud.³²

Zabezpečovací detence

Smyslem zabezpečovací detence je ochrana společnosti před pachateli, u kterých nestačí ochranné léčení. Vykonává se v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou. Součástí zabezpečovací detence jsou i různé léčebné, psychologické, vzdělávací a rehabilitační činnosti a programy. Doba není omezena, v podstatě trvá dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud je však povinen jednou za dvanáct měsíců a u mladistvého jednou za šest měsíců přezkoumat důvody zabezpečovací detence.³³

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty

Soud může rozhodnout o zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty v případech, kdy nešlo užít propadnutí věci. Jedná se například o věc, která náleží pachateli, kterého nelze stíhat (například nedostatek věku), náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil nebo vyžaduje-li to bezpečnost osob nebo majetku.³⁴

Ochranná výchova – lze ji uložit jen mladistvým.³⁵

1. 3. Trestně právní odpovědnost mladistvých

Speciální úprava trestání mladistvých vyplynula z požadavků úpravy postupů uplatňovaných proti dospělým pachatelům, aby vyhovovaly pro působení na pachatele mladistvé. Rozdíly mezi dospělými a mladistvými pachateli vycházejí zejména z relativně nižší rozumové a mravní vyspělosti u mladistvých pachatelů a snahy především působit na převýchovu mladistvého pachatele, aby v budoucnosti nedocházelo k jeho další kriminální činnosti.³⁶

Z těchto důvodů byl v roce 2003 přijat **zákon o soudnictví ve věcech mládeže**. Ten přímo uvádí, že „účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem k rodinné výchově

³¹ § 98 trestního zákoníku.

³² § 99 trestního zákoníku.

³³ § 100 trestního zákoníku.

³⁴ § 101 trestního zákoníku.

³⁵ § 98 odst. 2 trestního zákoníku.

³⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 133.

a prostředí mladistvého z něhož pochází i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění.³⁷

Základní pojmy v oblasti soudnictví ve věci mládeže jsou následující:

mládež – jsou to děti a mladiství,

dítě – je ten, kdo nedovrší patnáctý rok života,

mladistvý – je ten, kdo dovrší patnáctý rok života a nepřekročí osmnáctý rok života,

protiprávní čin – provinění – trestný čin spáchaný mladistvým,

– **čin jinak trestný** – čin spáchaný osobou mladší patnácti let,

opatření u mladistvých – výchovná opatření, ochranná opatření, trestní opatření,

orgány činné v trestním řízení – jsou to soudy pro mládež (provádějí výkon soudnictví), speciální senáty nebo předseda senátu nebo samosoudce.³⁸

V souvislosti s trestně právní odpovědností mladistvých je třeba uvést, že pokud se v následujícím textu práce hovoří o obětech trestných činů, jedná se zde i o oběti provinění spáchanými mladistvými a dále i o oběti činů jinak trestných, které spáchaly osoby mladší patnácti let.

---

³⁷ § 9 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

³⁸ § 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

2. Oběti trestných činů

2. 1. Vybrané pojmy z oblasti obětí trestných činů

2. 1. 1. Viktimologie – nauka o obětech trestných činů

Trestná činnost škodí celé společnosti. Naprostá většina konkrétních trestných činů však působí újmu konkrétním jednotlivcům. Poškozuje je na zdraví, ohrožuje je na životě, majetku, cti, svobodě nebo na dalších jejich právech. Osobu, která je takto postižena trestným činem nazýváme obětí. Nauku o obětech trestných činů nazýváme viktimologie.

„Viktimologii lze definovat jako vědní obor zabývající se obětí trestného činu, rolí oběti v genezi trestného činu a při jeho odhalování a stíhání, jakož i způsoby pomoci obětem trestných činů.“³⁹ Tato věda je součástí další vědní disciplíny a to kriminologie. Ta se zabývá kriminalitou jako masovým jevem.⁴⁰ Současný zájem o viktimologii vyplývá především ze snahy o posílení role oběti v trestním řízení, která byla v minulosti značně utlumena a hlavně ze snahy o pomoc obětem trestných činů.

Hlavní předmět viktimologie tvoří šest skupin jevů:

- osoba oběti (její biologické, psychické a sociální vlastnosti),
- vztahy mezi obětí a pachatelem,
- proces viktimizace, zejména role oběti v něm,
- role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci,
- **pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace,**
- ochrana občanů před viktimizací.⁴¹

Zájem viktimologie se rovněž soustřeďuje na poznávání viktimogenních situací. To jsou místa a časové okamžiky, se kterými je spojeno velké riziko nebezpečí. Znamená to pokud se budeme na těchto místech a v těchto časových okamžicích pohybovat, hrozí nám, že se s velkou pravděpodobností staneme obětí trestného činu.

---

³⁹ NOVOTNÝ, Oto – ZAPLETAL, Josef a kol. *Základy kriminologie*. Praha: Karolinum, 1996, s. 52.

⁴⁰ NOVOTNÝ, Oto – ZAPLETAL, Josef a kol. *Základy kriminologie*, s. 7.

⁴¹ NOVOTNÝ, Oto – ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: Aspi, a.s., 2008, s. 151 –152.

V rámci výzkumu obětí se mimo jiné též uplatňuje i zkoumání různých typologií obětí. Odborníci zařazují empirické poznatky o obětech do různých skupin a stanovují jejich různé typologie. Mezi nejznámější a nerozšířenější patří typologie jejímž autorem je viktimolog egyptského původu E. A. Fattah. Ten rozlišuje pět základních typů obětí trestného činu: zúčastňující se oběť, nezúčastňující se oběť, provokující oběť, latentní oběť a nepravá oběť.⁴²

2. 1. 2. Viktimizace – proces poškozování oběti

„Proces poškozování a způsobování újmy, kterým se z jedince fakticky stává oběť určitého trestného činu se nazývá viktimizace.“⁴³ Jedná se o poměrně složitý děj, který začíná samotným útokem na oběť, ale tím zpravidla nekončí. Újma způsobená trestným činem je pouze úvodním dějem, na který navazují další zraňující události.

Samotnou újmu můžeme dělit podle několika hledisek. Podle předmětné povahy může jít o újmu na životě, na zdraví, na majetku na cti nebo na jiných nemateriálních statcích. Psychická újma se může projevat strachem, úzkostí, nedůvěrou k lidem, pocitem bezmoci, sebeobviňováním a podobně. Dále je velmi závažné poškození sociálního postavení oběti a to například v rodině nebo zaměstnání. Z časového hlediska některé újmy nastávají ihned po trestném činu, jiné se však mohou projevit až po dlouhé době. Trvání újmy může být krátkodobé, ale i třeba celoživotní.⁴⁴ Rozlišujeme viktimizaci primární a sekundární.

Primární viktimizace

Primární viktimizace zahrnuje dění, které je bezprostředně spojeno s trestným činem. V důsledku trestného činu vzniká oběti určitá primární újma, kterou způsobuje pachatel. Jedná se zde o přímé poškození, které je bezprostředním následkem trestného činu. Vzniklá újma zahrnuje takzvané primární rány. Ty jsou trojího druhu:

- **fyzická újma** – narušení fyzické integrity, které může začínat lehkým zraněním a může končit například těžkým ublížením na zdraví nebo také smrtí,
- **finanční újma** – poškození, zničení majetku nebo ztráta majetku, ušlý zisk nebo náklady na léčení,
- **emocionální újma** – emocionální rány jsou těžko postižitelné, protože se odvíjejí v prožívání oběti a souvisejí s jejím osobnostním založením, tyto rány mohou být značně ničivé, mohou mít rozmanitou podobu a mohou být obtížně odstranitelné.⁴⁵

---

⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 107–110.

⁴³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*, s. 110.

⁴⁴ NOVOTNÝ, Oto – ZAPLETAL, Josef. a kol. *Kriminologie*, s. 158.

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada, 2007, s. 12–16.

Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace je velmi častá, ale nemusí následovat viktimizaci primární. Dochází k ní až v době po spáchání trestného činu a nesouvisí s konáním pachatele. O sekundární viktimizaci se hovoří až tehdy, když se k procedurám po oznámení nebo po zveřejnění trestného činu, přidá další zbytečné zraňování oběti.

Za nejčastější zdroje sekundární viktimizace se považují orgány činné v trestním řízení, média a okolí oběti. Příčiny sekundární viktimizace se mohou dělit na strukturální, sociálně psychologické a individuální:

Strukturální příčiny – vyplývají z formálních předpisů. Zde se může například jednat o setkání oběti s pachatelem v průběhu vyšetřování nebo při hlavním líčení, kdy je oběť pohledem pachatele stále traumatizována.

Sociálně psychologické příčiny – jedná se o falešné mýty a stereotypy o obětech trestných činů. Stává se, že lidé po tom co se dovědí o trestném činu, dávají určitou vinu oběti. Hovoří o tom, že si za to co se jí stalo může sama, chovala se provokativně, neopatrně nebo naivně.

Individuální příčiny – jedná se o postoje, kognitivní schémata jednotlivců, kteří profesionálně nebo soukromě přicházejí do kontaktu s oběťmi trestných činů. Uvádí se například fascinace, jejímž jádrem je „okouzlení“ zločinem, které se projevuje v zájmu o detaily z průběhu trestného činu. Zájem o to co se stalo je nadřazen zájmu o osud oběti.⁴⁶

2. 1. 3. Posttraumatická stresová porucha

„Posttraumatická stresová porucha se vyvíjí buď brzy po prožitém traumatu nebo o několik týdnů či měsíců později v souvislosti s menším stresem. K hlavním symptomům patří pocit otupělosti, odcizení se lidem, úzkost, poruchy spánku, opakování traumatu ve vzpomínkách a snech, nesoustředěnost, zvýšená ostražitost, pocity viny z přežití.“⁴⁷

Tato porucha se může rozvinout při zvláště ničivém dopadu trestného činu na oběť. Může se projevit buď okamžitě po odeznění prvotní reakce (plynule na ní navazuje) nebo jako opožděná odezva na prožitou negativní událost v době, kdy se již zdálo, že oběť je bez následků. Typické příznaky a projevy postižených jedinců jsou následující:

Existence traumatické události

Znovuprožívání traumatické události

- spontánně se vybavující nutkavé vzpomínky na krizovou situaci
- opakující se tíživé sny (takzvané noční můry)

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 16–18.

⁴⁷ HARTL, Pavel – HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 431.

- náhlé pocity nebo impulsivní hnutí, jakoby krize znovu aktuálně nastala
- intenzivní psychická bolest při setkání s okolnostmi symbolizujícími nebo připomínajícími původní krizi

Nápadné vyhýbání se podnětům souvisejícím s traumatickou událostí

- zjevné úsilí obejít činnosti nebo situace evokující vzpomínky na krizi
- neschopnost rozpomenout se na důležité momenty krizového děje
- nápadná ztráta zájmu o činnosti, které dříve osoba považovala za důležité a významné
- pocit izolace a odcizení vůči ostatním
- pocit ztráty životních perspektiv
- neschopnost autenticky prožívat city

Přetrvávání příznaků zvýšené aktivační hladiny

- poruchy spánku (potíže s usínáním, časté probouzení)
- zvýšená podrážděnost a ataky hněvu nebo vzteku
- zhoršená schopnost soustředit se na úkol, poruchy koncentrace
- vystupňovaná bdělost
- nepřiměřená reakce v neočekávaných situacích
- silné fyziologické reakce při konfrontaci s událostmi symbolizujícími nebo připomínajícími původní krizi

Doba přetrvávání příznaků přesahující jeden měsíc⁴⁸

2. 2. Psychologický dopad trestného činu na oběť

Obecně vzato viktimizace je silně stresující událost, která je nenadálá, neočekávaná, svévolná a nepředvídatelná. Na tuto událost je skoro nemožné se dopředu připravit, je nesmírně obtížné se s ní rozumově vypořádat (proč zrovna tento incident potkal mě?) a bývá často nemožné se na ní dopředu připravit.⁴⁹ Jedná se o krizovou událost pramenící z náhlého traumatizujícího stresoru.⁵⁰

2. 2. 1. Prožívání újmy způsobené trestným činem

Poznatky, které obecně platí pro psychické zpracování dopadu trestného činu na

⁴⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*, s. 122–123.

⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*, s. 114.

⁵⁰ VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 35.

obětí, platí i pro psychické zpracování jiných traumatických událostí jako například různých katastrof, dopravních nehod a podobně.⁵¹ V zásadě můžeme rozlišit tři fáze prožívané újmy způsobené trestným činem. Jedná se o fázi šoku, fázi hojení a fázi zhojení.

Fáze šoku

Nastává bezprostředně po spáchaném trestném činu. Oběť je zaskočena nastalou situací, prožívání odpovídá stresovým situacím. V prvních okamžicích lze chování a prožívání oběti popsat jako „ztuhnutí“ úlekem. Ztuhnutí je dále vystřídáno dezorientací. Oběť se cítí a jedná zmateně, nechce uvěřit tomu, co se stalo. Začínají se uplatňovat obranné mechanismy jako například popření (jedná se jenom o hrozný sen), někdy bývá nápadná netečnost. Rovněž se můžou projevat poruchy fungování paměti. Délka této fáze může trvat od několika hodin až po několik dnů. V této fázi šoku se vyskytují dva nejčastější vzorce chování oběti.

Expresivní chování se vyznačuje rozjitřenými, silnými a často protichůdnými emocemi (strach, vztek, zoufalství...), které jsou ventilovány navenek. I laik na první pohled pozná, že je oběť otřesena tím, co se stalo. Při kontrolovaném chování chybí u oběti vnější výraz. Působí navenek ztuhle, strojeně a chladně. Někdo by se mohl dokonce domnívat, že se oběti událost vůbec nedotkla nebo že si celou událost vymyslela.⁵²

Fáze hojení

Oběť se začíná s následky trestného činu pomalu vyrovnávat. Zpracovává prožitá trauma a začleňuje je do své „osobní historie“. Většinou kolísá mezi dvěma póly, které se střídají v čase. První pól se vyznačuje tím, že se oběť k události neustále vrací, hovoří o ní s ostatními a zároveň s tím se znovu navracejí silné emoce smutku a vzteku. Druhý pól je opačný, oběť odmítá o události mluvit a stahuje se do sebe. Oba tyto póly jsou v této fázi znakem, že se oběť postupně smiřuje s nastalou situací, kdy pochopení a racionální zpracování situace postupně potlačuje původní pocity vzteku, zoufalství nebo smutku. Délka trvání této fáze je u různých jedinců odlišná. Rozhodující je hlavně rozsah újmy. U závažných trestných činů může trvat poměrně dlouho až jeden rok.⁵³

Fáze zhojení

Oběť v této fázi dospívá ke konečnému zpracování prožitého traumatu a většinou si zvolí svůj způsob náhledu na prožitou událost. Často se stává, že rezignuje, je netečná a zlehčuje vzniklou újmu. Narušená a otřesená (dezintegrována) osobnost oběti se opět integruje (člověk znovu „vstává na nohy“). V jejím prožívání již nejsou veškeré city vázány na prožitou událost. Zcela se však na prožitá trauma zapomenout nedá. Ve zpracované formě zůstává trvalou součástí osobnosti oběti.⁵⁴

---

⁵¹ VÝROST, Jozef – SLAMĚNÍK, Ivan a kol. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha: Grada, 2001, s. 191–196.

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*, s. 115–116.

⁵³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*, s. 116.

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*, s. 116–117.

2. 2. 2. Faktory ovlivňující vznik vážných následků

Dopad trestného činu na oběť je vždy individuální. Možný vznik vážných následků, které se mohou rozvinout až do posttraumatické stresové poruchy, záleží vždy na důležitých faktorech. Jako nejdůležitější si uvedeme previktimní osobnost, okolnosti trestného činu a reakce okolí.

Previktimní osobnost

Obecně platí, že osobnost jedince určuje závažnost všech prožívaných situací. Viktimologické studie však uvádějí tři osobnostní aspekty, které ovlivňují schopnost oběti vyrovnat se s trestným činem:

Iluze kontroly

Zvýšená pravděpodobnost přetrvávajících následků trestného činu se vyskytuje u jedinců, kteří se domnívají, že mají život zcela pod kontrolou a že jsou připraveni obstát v každé situaci. Žijí vnitřním pocitem, že mně se to přece nemůže stát. Zřejmě proto jsou pak prožitým trestným činem i při celkem malé újmě (například vzniklé vloupáním do rekreační chaty) relativně hodně zasaženi.

Deklarovaný, nepravý cynismus

Jedná se o předstíranou lhostejnost k emocionálně nabitým situacím. Tito jedinci se staví do role psychicky silných „machrů“, které nic nevyvede z duševní rovnováhy. Přetrvávající následky trestného činu je však většinou ze „suverénů“ promění v labilní bytost s nepředvídatelnými projevy chování.

Poučená oběť

Jedná se o osoby, které mají alespoň základní znalosti o potížích, které se mohou v souvislosti s prožitým trestným činem objevit. Tyto osoby volí rozumné strategie k jejich překonání ať už jde o svépomocné aktivity nebo vyhledání odborné péče.⁵⁵

Okolnosti trestného činu

Hlavní roli pro výsledný dopad trestného činu na oběť mají zejména tyto okolnosti:

- stupeň nebo míra násilí, které je ukryto v trestném činu,
- stupeň nebo míra ponížení oběti,
- hodnocení vlastního chování v průběhu trestného činu,
- chování ostatních lidí na místě trestného činu.

Násilí v chování pachatele je rozhodující při hloubce emocionálního poranění oběti. Zde

⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 24–25.

se však nedá hovořit jen o násilných trestných činech uvedených v trestním zákoníku. Například i vloupání do bytu je obětí vnímáno jako nepřímé násilí, které směřuje proti její osobě. U samotného násilného útoku se emocionální újma neřídí rozsahem fyzického zranění, ale i drobné poranění může způsobit silné psychické problémy. Stává se, že jsou emocionálně zasaženy osoby, které vyvázly bez zranění, ale násilnému útoku musely přihlížet.

U trestných činů, které obsahují přímé (kontaktní) násilí nebo hrozbu tímto násilím rozhoduje i to, jak se trestný čin odehrál a k čemu v jeho průběhu došlo. Například použití neškodné hračky nebo makety zbraně při loupežném přepadení znamená pro pachatele, že přece „nechtěl“ nikomu ublížit, ale z pohledu oběti je vše úplně jiné. V případech použití těchto napodobenin zbraní je oběť téměř vždy postižena rozvinutými příznaky posttraumatické stresové poruchy.⁵⁶

Reakce okolí

Pomoc a podpora nejbližšího okolí oběti bezprostředně po spáchání trestného činu může značně ovlivnit její návrat do normálního života. V podstatě stačí, když se v okolí oběti najde důvěryhodná osoba, která bude doprovázet oběť na její cestě k „uzdravení“. To však znamená, že okolí oběti (hlavně rodina a blízké osoby) vědí co oběti pomáhá a co jí škodí. Nejproblematictější a nejhorší je strategie ignorování trestného činu. V tomto případě okolí jedná s obětí tak, jako by se nic nestalo, nechce s ní o trestném činu hovořit a vybízí ji, aby na celou věc zapomněla.

Vzniku posttraumatické stresové poruchy se dá ve značné části případů předejít. Zjištěné poznatky ukazují, že ještě v době po trestném činu existují časové úseky, ve kterých se dají utlumit zhoubné dopady tohoto činu. V těchto časových úsecích se rozhoduje o psychických následcích, které si oběť může odnést do dalšího života. Je citlivá a vnímavá pro signály zvnějšku. Jedná se o otevřené nebo skryté reakce policistů, kriminalistů, médií, známých i neznámých lidí ze svého okolí a podobně. Mezi nejcitlivější období patří například časový úsek těsně po trestném činu, první kontakt s policisty, lékaři a podobně, návrat domů z nemocnice nebo návrat do zaměstnání.⁵⁷

2. 3. Pomoc obětem trestných činů

Můžeme rozlišit několik základních forem pomoci obětem trestných činů: odbornou psychologickou pomoc, odbornou sociální pomoc, odbornou právní pomoc a laickou pomoc.

2. 3. 1. Odborná psychologická pomoc

V odborné psychologické pomoci poskytované obětem trestných činů platí v podstatě základní zásady a principy krizové intervence. Za určující je třeba považovat

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 25 – 27.

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 27 – 28.

zvláště postupy doporučené pro krizovou intervenci vůči osobám, které procházejí náhlou neočekávanou situační krizí. K těm patří mimo oběti trestných činů například oběti přírodních neštěstí a katastrof a podobně.⁵⁸ Rozlišují se dvě základní formy psychologické pomoci obětem po spáchání trestného činu. Jedná se o psychologickou první pomoc a dále terapii akutního traumatu.

Psychologická první pomoc

Psychologická první pomoc probíhá přímo na místě trestného činu. Tuto poskytují přivolání psychologové. Dále ji mohou poskytovat i ostatní profesionální pracovníci a to například lékaři, policisté, hasiči a podobně. Těsně po spáchání trestného činu jsou oběti ve stavu šoku z události, která je postihla. Z jejich pohledu jde tedy o to, ukončit nebo odvrátit jejich pocit totální bezmoci. Úkolem psychologů a pracovníků dalších pomáhajících profesí je vrátit obětem pocit bezpečí, pocit vnější jistoty (už mi nic nehrozí) a dále pocit vnitřní jistoty (mám kontrolu nad sebou i situací). Obnova iluzí kontroly je základem pochodu stabilizace. Psychická stabilizace je stejně důležitá jako zajištění oběti po stránce tělesné.⁵⁹

Terapie akutního traumatu

Terapie akutního traumatu je věcí specialistů a to většinou psychologů nebo psychoterapeutů. Začíná většinou dva dny po incidentu nebo v průběhu několika dalších dnů až týdnů. Obě oblasti sledují stejné cíle a to psychická stabilizace oběti, zmírnění stresových stavů a příznaků, nastartování přirozených pochodů zpracování zážitků a povzbuzení vlastních sil oběti

Tato terapie, která se poskytuje v odborných poradnách, se týká především obětí úmyslného násilí (ale nejen jich). K typickým patří oběti loupeží, znásilnění nebo domácího násilí a dále pozůstalí po obětech trestných činů. Tato terapie může trvat několik dnů až týdnů.⁶⁰

2. 3. 2. Odborná sociální pomoc

Odborná sociální pomoc obětem trestných činů vychází v podstatě z odborné pomoci v krizi, která je v hlavních bodech definována v zákoně o sociálních službách.⁶¹ Zde se hovoří o tom, že „krizová pomoc je terénní ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou sociální situaci vlastními silami.“⁶² Z tohoto vyplývá, že tato pomoc se týká především obětí násilné trestné činnosti. Je poskytována zejména následujícími formami:

⁵⁸ VIZINIOVÁ, Daniela – PREIS, Marek. *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál, 1999, s. 14 –22.

⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 132.

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 135.

⁶¹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

⁶² § 60 zákona o sociálních službách.

Ambulantní forma

Klient přichází do zařízení, které se specializuje na pomoc lidem v krizi. U této formy pomoci se předpokládá, že klientův stav umožňuje do tohoto zařízení docházet. Ambulantní forma zahrnuje i krizovou pomoc formou stacionáře. Umožňuje tedy klientovi docházet domů. Není volena v případech, kdy je klient ohrožen v domácím prostředí (například oběti domácího násilí).

Forma hospitalizace

Hospitalizaci lze nabízet především v zařízení, které je k tomu speciálně určeno. Hospitalizace je většinou krátkodobá a je určena klientům, jejichž pobyt v domácím prostředí by mohl být dočasně ohrožující.

Forma terénní služby

Tato služba má několik podob:

Výjezd ke klientovi – děje se většinou v situaci, která je pro klienta závažná a není schopen, krizové centrum navštívit osobně.

Doprovod klienta – například společná návštěva klienta a krizového pracovníka na policii, úřadu, lékaře a podobně.

Návštěva klienta – například v nemocnici či zařízení, kde klient pobývá.

Forma terénní služby při mimořádných událostech jako jsou například katastrofy – při katastrofách se předpokládá, že obyvatelé jsou natolik zasaženi, že je třeba v prvních dnech, týdnech nebo měsících, na místo krizové pracovníky vysílat a na místě události s obyvateli aktivně pracovat.

Forma telefonické krizové pomoci

Tato forma pomoci je založena na souboru metod a technik krizové práce s klientem, která spočívá v jednorázovém nebo opakovaném telefonickém kontaktu s pracovištěm krizové intervence.⁶³

2. 3. 3. Odborná právní pomoc

Osoby poskytující odbornou právní pomoc můžeme rozdělit do několika skupin. Mohou to být například advokáti, policisté, státní zástupci, právníci a podobně. Zde to souvisí s jejich profesním zaměřením. Dále to mohou být například právní poradci, kteří pracují v různých poradnách, které pomáhají obětem trestných činů. Tito poradci využívají zkušenosti a znalosti ze svého profesního života s maximálním respektem k potřebám oběti trestného činu.

Pokud se jedná o konkrétní právní pomoc, tak tato pomoc vychází zejména z poradenství a konkrétní pomoci prosazení práv obětí, která jsou zaručena právním

⁶³ VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová Intervence*, s. 55–57.

řádem České republiky. Jedná se především o práva obětí, které definuje trestní řád⁶⁴ a zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.⁶⁵ V současné době byl parlamentem schválen a podepsán prezidentem „zákon o obětech trestných činů“, který by měl být z hlediska práv obětí trestných činů „důstojným“ zákonem pro 21. století.

Práva poškozeného (oběti trestného činu) stanovená trestním řádem

Mezi základní práva poškozeného stanovená trestním řádem patří:

- právo činit návrhy na doplnění dokazování, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání, které se koná o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit,⁶⁶
- právo nahlížet do spisů,⁶⁷
- právo na náhradu škody, která mu byla trestným činem způsobena a dále oprávnění navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil pachateli povinnost nahradit tuto škodu,⁶⁸
- právo na vzdání se procesních práv, které mu trestní řád přiznává,⁶⁹
- právo na zastupování opatrovníkem, pokud je poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li tato způsobilost omezena,⁷⁰
- právo na přechod práv na náhradu škody na právního nástupce,⁷¹
- právo na poučení orgány činnými v trestním řízení a poskytnutí plné možnosti k jejich uplatnění,⁷²
- právo na zajištění majetku obviněného v případě, že hrozí, že bude uspokojení nároku na náhradu škody ztěžováno nebo mařeno,⁷³
- právo nechat se zastupovat zmocněncem,⁷⁴
- právo na odstranění průtahů v trestním řízení nebo závady v postupu policejního orgánu,⁷⁵
- právo podat trestní oznámení.⁷⁶

---

⁶⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁶⁵ Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

⁶⁶ § 43 odst. 1 trestního řádu.

⁶⁷ § 65 trestního řádu.

⁶⁸ § 43 odst. 3 trestního řádu.

⁶⁹ § 43 odst. 4 trestního řádu.

⁷⁰ § 45 odst. 1 trestního řádu.

⁷¹ § 45 odst. 3 trestního řádu.

⁷² § 46 trestního řádu.

⁷³ § 47 trestního řádu.

⁷⁴ § 50 odst. 1 trestního řádu.

⁷⁵ § 157 a) trestního řádu.

⁷⁶ § 158 trestního řádu.

Zákon o obětech trestných činů⁷⁷

Zákon o obětech trestných činů odstraňuje situaci, kdy jsou práva obětí roztržena do několika zákonů. Procesní práva obětí jakožto poškozených jsou upravena trestním řádem. Práva na peněžitou pomoc státu jsou obsahem zákona o peněžité pomoci obětem trestných činů⁷⁸ a například sociální služby obětem trestných činů jsou řešeny též zvláštním zákonem.⁷⁹

Nový zákon upravuje především tato práva obětí:

- právo na poskytnutí odborné pomoci,
- právo na informace, kde je kladen především důraz na srozumitelnost poskytovaných informací,
- právo na ochranu před hrozícím nebezpečím,
- právo na ochranu soukromí,
- právo na ochranu před sekundární viktimizací ze strany orgánů činných v trestním řízení,
- možnost učinit prohlášení oběti o dopadech trestného činu na její život,
- právo na peněžitou pomoc.

2. 3. 4. Laická pomoc

Oběť trestného činu zcela nikdy nezapomene na traumatickou událost a na návrat do normálu nemůže pasivně čekat. Do „zhojení“ vlastních ran musí vložit vlastní mentální energii. Okolí a hlavně rodina by měla být místem bezvýhradné emocionální podpory obětí trestného činu. Stačí zdánlivě málo, vhodně s obětí trestného činu komunikovat a podporovat ji při zdravých způsobech vyrovnání se s traumatickým zážitkem.⁸⁰ Pro jednání rodinných příslušníků a dalších osob z okolí oběti byla zformulována následující doporučení:

Normalizace následků viktimizace – různé poruchy v prožívání a chování oběti jsou častým následkem viktimizace. Je třeba oběť uklidnit a ubezpečit ji, že taková chování je normální reakcí na nenormální situaci. V případě, že tyto příznaky přetrvávají, je třeba vyhledat odbornou pomoc.

Obnova pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat – schopnost přiměřeně důvěřovat svému okolí je často v důsledku viktimizace silně narušena. Oběť se v takovémto případě uzavírá a omezuje svoje sociální kontakty. Právě její nejbližší okolí by jí mělo pomoci při pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat.

---

⁷⁷ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, účinnost zákona je od 1. srpna 2013.

⁷⁸ Zákon č. 209/1997 Sb.

⁷⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

⁸⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 126.

Podpora vyjadřování emocí – při viktimizaci dochází k nahromadění takových emocí jako je například strach, zlost nebo smutek. Ventilováním prožívaných emocí dochází k „spotřebování“ nahromaděné negativní energie. Toto ventilování emocí je základní podmínkou pro zpracování dopadu trestného činu na oběť. Oběť potřebuje důvěryhodného člověka, který s ní projde procesem ventilace.

Obnova víry ve vlastní schopnosti – oběť má často pocit, že její aktivity nemají smysl. Zejména rodina by v takové chvíli měla fungovat jako místo, kde oběť může projít všemi fázemi vyrovnávání se s prožitým traumatem. K tomu přispívá především podněcování a zapojování oběti zejména do těch aktivit, které určitě zvládne a které chce sama vykonávat.

Podpora při řešení hlavních problémů oběti – může mít formu asistence (například doprovod oběti na policii) nebo vyhledávání potřebných informací.⁸¹

---

⁸¹ HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges. 2009, s. 108.

3. Místo pastorační péče o oběti trestných činů v oblasti pastorage

3. 1. Co je pastorage, pastorační péče

3. 1. 1. Pojem „pastorage“, „pastorační“

V českém jazykovém prostředí se pojmy „pastorage“ a „duchovní správa“ velmi často volně zaměňují. V katolickém prostředí chápeme v použití těchto pojmů určitý rozdíl. Pod pojmem **pastorage** se především rozumí mnohotvárná činnost celého církevního společenství, podnětá Duchem svatým. Pod pojmem **duchovní správa** rozumíme činnost kněze ve farnosti. Pastoraci i duchovní správou se uskutečňuje Boží plán spásy člověka v dějinách se stálým odkazem na konkrétní životní situaci.⁸²

Slovem **pastorační** označujeme ve většině případů vše co se týká činnosti církve. Jedná se o skutečnosti praktické a konkrétní, ale také i to se týká duchovní správy vedené knězem. Hovoříme-li o něčem, že je to **oblast pastorage**, vyjadřujeme tím péči, oprávněnost a kompetenci církve v této oblasti. Pojem „**pastorační**“ může vyjadřovat úmysl, záměr, činnost, konání, reflexi, které se dotýkají praxe církve.⁸³

Pojem „pastorage“ je etymologicky odvozen z latinského jazyka „pastor“ – pastýř. Povolání pastýře v antickém světě bylo spojeno se samostatností, zodpovědností a odvahou, kterou bylo potřeba prokázat proti divokým šelmám a zlodějům. Toto povolání vyjadřuje dva základní aspekty – autoritu a starostlivou péči. Pastýřem Božího lidu ve Starém zákoně je Bůh sám. V Novém zákoně je jím Ježíš Kristus. Pojem pastýř je používán i pro představené církevních obcí, biskupy a jejich pomocníky kněze. V současné době se místo pojmu „pastýřský“ používá pojem „pastorační.“⁸⁴

3. 1. 2. Pastorage v současné společnosti

V současné době neznamená pastorage například jen udílení svátostí, péči o potřebné a nemocné nebo duchovní vedení, ale hovoříme o pastoraci, která je vedená ve smyslu všech konstitucí a dekretů 2. vatikánského koncilu. Znamená tedy dvoje působení církve z inspirace evangelia. Prvním z nich (interním působením) rozumíme pastoraci věřících v užším slova smyslu. Druhým (externím) je míněna péče o obecné blaho a dále péče o ty, kteří stojí na okraji církve.⁸⁵

Pastoraci tedy můžeme definovat „jako zabývání se lidmi v konkrétních životních podmínkách, tedy v určité zemi, v určité dějinné situaci, v určitém historickém a kulturním kontextu. Jejím posláním je řešit konkrétní problémy

⁸² AMBROS, Pavel. *Pastorální teologie I. Fundamentální pastorální teologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, s. 9.

⁸³ AMBROS, Pavel. *Pastorální teologie I. Fundamentální pastorální teologie*, s. 9.

⁸⁴ AMBROS, Pavel. *Pastorální teologie I. Fundamentální pastorální teologie*, s. 18.

⁸⁵ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorage v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 9.

konkrétních lidí ve světle a síle evangelia.⁸⁶ Pastorage v současné společnosti by tedy měla dobře znát:

- problémy a očekávání současných lidí,
- odpověď evangelia,
- směr cesty, po které máme lidi doprovázet,
- metody, kterými chce realizovat své úkoly.⁸⁷

Aby se výše uvedené mohlo realizovat, je třeba následujících věcí:

- znalost současných lidí, jejich starostí a problémů s přihlédnutím k osobní a sociální situaci,
- dobrá znalost současných odpovědí církve na problémy lidí (znalost současné teologie, koncilových textů a pokoncilních dokumentů),
- analýza současnosti a minulosti (poznání, jací jsme, čím jsem ovlivněni...),
- vize konkrétního života církve v různých oblastech naší země, z této vize a z tvůrčího zpracování analýzy se odvíjí poznání cest, po kterých je třeba jít.⁸⁸

3. 1. 3. Pastorage jako činnost celé církve

Pastorage je základní a nejvlastnější činností církve. Vyrůstá ze svátostného charakteru církve, který ji činí nástrojem intimní jednoty člověka s Bohem a celého lidstva navzájem. Veškeré pastorační úsilí vychází ze sakramentality církve, tedy zvěstování evangelia (martyria), slavení bohoslužby (leitúrgia) a služby lásky (diakonia).⁸⁹ Pro svou šíři je obtížné pastorační úsilí úplně přesně vymezit. Tradiční vymezení trojího úřadu na úřad prorocký, kněžský a královský odpovídá trojímu příkazu Krista apoštolům (Mt 28,18–20). Přehledně můžeme pastorační činnost rozdělit na základní, kategoriální a speciální.

Základní pastorage – uskutečňuje životní funkce církve:

- prorocká a učitelská funkce církve zahrnuje veškeré hlásání slova v jeho rozmanitých podobách,
- liturgická funkce obsahuje veškeré kultické slavení církve v jejím paschálním chápání,
- charitativní funkce se uskutečňuje plností lásky,
- vytváření společenství, které obsahuje sociální rozměr křesťanské novosti.

⁸⁶ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorage v postmoderní společnosti*, s. 9.

⁸⁷ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorage v postmoderní společnosti*, s. 9.

⁸⁸ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorage v postmoderní společnosti*, s. 9–10.

⁸⁹ AMBROS, Pavel. *Pastorální teologie I. Fundamentální pastorální teologie*, s. 36.

Kategoriální pastorec se uskutečňuje péčí o skupiny lidí ve zvláště obtížných životních situacích.

Speciální pastorec se zabývá všemi projevy života, které mají nějaký dopad na základní funkce církve. Rozvíjí se ve specializovaných oblastech činnosti církve. Zahrnuje především tyto specializované činnosti: pastorální psychologii, pastorální poradenství, duchovní vedení, zpovědnici, pastorec malých skupin, pastorec okrajových skupin a podobně.⁹⁰

3. 2. Zařazení pastorační péče o oběti trestných činů do oblasti pastorec

Církev byla u nás více než čtyři desetiletí ve veřejné činnosti omezena jen na okleštěnou farní pastorec. Tím se stala farní pastorec pro většinu katolíků často jediným modelem pastoračního působení. Kategoriální pastorec se v době nesvobody uskutečňovala jen neveřejně hlavně díky neoficiálním aktivitám a nemohla být součástí veřejně konané pastorec. V současné době však má být kategoriální pastorec chápána jako nedílná součást života církve, ve svém významu a důležitosti rovnocenná farní pastorec.⁹¹ Nemůže být jen realizací partikulárního zájmu některých skupin v církvi ani jen věcí partikulárního zájmu o některé skupiny v církvi, ale nástrojem realizace vlastního poslání církve.⁹²

Kategoriální pastorec se tedy může například týkat mládeže, rodin, nemocných, poutníků, uprchlíků, národnostních menšin, lidí s odlišnou sexuální orientací a podobně. Dále se může například jednat o pastorec v armádě nebo ve vězení.⁹³ Mezi **kategoriální pastorec** můžeme tedy zařadit i pastorační péči o oběti trestných činů. Přímou pro tuto oblast u nás v podstatě nenajdeme žádnou česky psanou literaturu. Výjimkou je například práce Aleše Opatrného *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*,⁹⁴ ve které se autor mimo jiné zabývá i oběťmi násilí a podvodů⁹⁵ nebo týranými a zneužívanými dětmi.⁹⁶

Pastorační péči o oběti trestných činů můžeme tedy také zařadit právě do oblasti pastorační péče v méně obvyklých situacích, kdy jde o „pastorační působení někdy v mezních situacích, jindy v obtížných a zátěžových situacích, které se vyskytují u křesťanů i nekřesťanů, ale které nejsou zcela běžné nebo příliš časté.“⁹⁷ Touto cestou se budeme následně ubírat.

⁹⁰ AMBROS, Pavel. *Pastorální teologie I. Fundamentální pastorální teologie*, s. 42–43.

⁹¹ *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 163.

⁹² *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*, s. 164.

⁹³ *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*, s. 165.

⁹⁴ OPATRNÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství Pražském, 2005.

⁹⁵ OPATRNÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 38.

⁹⁶ OPATRNÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 51.

⁹⁷ OPATRNÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 10.

Oběti trestných činů jsou lidé ne z vlastního důvodu trpící. Z těchto důvodů se na ně zcela jistě vztahuje začátek konstituce o církvi v dnešním světě: „Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdcích odezvu.“⁹⁸

Na pastorační péči o oběti trestných činů můžeme tedy také aplikovat následující definici pastorační péče v širším slova smyslu:

„Pastorační péči v širším slova smyslu rozumíme takové jednání s člověkem, ve kterém ho respektujeme v jeho jedinečnosti, přistupujeme k němu z pozice věřících křesťanů, doprovázíme ho v jeho obtížích, nemoci utrpení či umírání a pomáháme mu k lidsky důstojnému zvládnutí jeho životní situace včetně smrti, a to na jemu dostupné úrovni víry s perspektivou jejího možného rozvoje.“⁹⁹

Pastorační péčí v oblasti obětí trestných činů pak tedy můžeme rozumět tu složku péče o člověka, která se týká starostlivosti o potřebného člověka, která se týká jeho samotného, jeho osoby, Tato pomoc přesahuje odbornou praktickou pomoc v psychologické, sociální, právní nebo v jiné oblasti. Tato pomoc dále blíže nebo vzdáleně souvisí buď s vírou potřebného nebo s vírou pomáhajícího nebo s vírou obou.¹⁰⁰

3. 3. Aktéři pastorační péče v oblasti obětí trestných činů

3. 3. 1. Subjekty pastorační péče

Církev je místem Božího zjevení v běžném životě člověka. Ke každodennímu životu patří i jeho potíže, překážky, tragédie, smrt (včetně toho, že se člověk stane obětí trestného činu). Nositelem pastorační péče o oběti trestných činů je na různých úrovních celé společenství církve, které má schopnost zpřítomňovat paschální tajemství a Krista.¹⁰¹ Toto společenství si zde připomeneme.

Biskup

„Biskupové jsou z božského ustanovení nástupci apoštolů skrze Ducha svatého, který jim byl dán, jsou v církvi pastýři, a jako takoví jsou učitelé víry, kněží posvátné bohoslužby a služebníci řízení církve.“¹⁰²

Každý papežem jmenovaný a následně konsekrovaný biskup se stává členem biskupského sboru. Dále se stává nositelem nějakého úřadu nebo služby, pro kterou byl ustanoven.¹⁰³ Rozdělit je můžeme na diecézní a na biskupy titulární.¹⁰⁴

---

⁹⁸ GS 1.

⁹⁹ OPATRŇY, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 9.

¹⁰⁰ OPATRŇY, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 17.

¹⁰¹ AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev*. Velehrad – Roma: Refugium, 2003, s. 102.

¹⁰² CIC, kán. 375, § 1.

¹⁰³ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 236.

¹⁰⁴ CIC, kán. 376, § 1.

Diecézní biskup je nositelem veškeré řádné, vlastní a bezprostřední církevní moci ve své diecézi. Jedná se o moc zákonodárnou, výkonnou a soudní.¹⁰⁵ Mezi povinnosti diecézního biskupa patří zejména povinnost pastýřské péče o všechny křesťany a zvláště katolíky své diecéze, povinnost péče o své kněze, povinnost péče o kněžská a řeholní povolání, povinnost zvěstovat pravdy víry a dbát na jejich neporušenost, povinnosti liturgické, povinnosti vizitační a podobně.¹⁰⁶ Vedle diecézního biskupa mohou v diecézi vykonávat pastýřskou službu i další biskupové:

Pomocný biskup, postaru „světící biskup“, je jmenován na žádost diecézního biskupa a má mu pomáhat při řízení diecéze vyžadují-li to pastorační potřeby diecéze (zvláště pro její rozlehlost).

Pomocný biskup se zvláštními zmocněními (vždy jediný), může být diecéznímu biskupovi ustanoven za závažných okolností (například dlouhodobá nemoc), musí být ustanoven generálním vikářem, nemá však nástupnické právo.

Biskup – nástupce (koadjutor), jde vlastně rovněž o pomocného biskupa se zvláštními zmocněními, který však má nástupnické právo po diecézním biskupovi, musí být ustanoven generálním vikářem.¹⁰⁷

Kněží

Mezi kněze patří farář, farní vikář, rektor kostela a kaplan.

Farář „je vlastním pastýřem sobě svěřené farnosti a vykonává pastorační péči o sobě svěřené společenství pod řízením diecézního biskupa, je povolán, aby se s ním podílel na Kristově službě, aby pro toto společenství konal službu učněním, posvěcováním a řízením ve spolupráci s ostatními kněžími nebo jáhny a v součinnosti s křesťany laiky podle ustanovení práva.“¹⁰⁸

Farář vedle povinnosti zvěstování Božího slova, katechetické výuky, slavení liturgie a podobně, má za cíl vykonávat úkoly, které mu jsou „zvláště svěřeny“. Je to udílení křtu, bířmování v nebezpečí smrti, podávání viatika a udílení svátosti pomazání nemocných, dále také asistence sňatkům, konání pohřbů, svěcení křestní vody a slavnostnější celebrování eucharistie v neděli a v zasvěcené svátky. Z povinnosti administrativního charakteru je to zejména vedení farních matrik a farního archivu.¹⁰⁹

Farní vikář – u nás se někde postaru označuje jako „kaplan“. Ustanovuje se, je-li to potřebné nebo vhodné pro plnění pastorační péče o farnost. Farní vikáři působí jako farářovi spolupracovníci a účastníci na jeho péči, spolu s ním společně a pod jeho vedením pracují v pastorační službě.¹¹⁰

---

¹⁰⁵ CIC, kán. 391.

¹⁰⁶ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, s. 237.

¹⁰⁷ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, s. 236–237.

¹⁰⁸ CIC, kán. 519.

¹⁰⁹ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, s. 249.

¹¹⁰ CIC, kán. 545, § 1.

Rektory kostela se rozumí „kněží, kterým byla svěřena péče o některý kostel, který není ani farní ani kapitulní ani není připojen k domu řeholní společnosti apoštolského života, jež v něm koná bohoslužby.“¹¹¹

Kaplan je „kněz, kterému je natrvalo alespoň z části svěřena pastorační péče o některé společenství nebo zvláštní skupinu křesťanů.“¹¹² Jedná se například o uprchlíky, pacienty v nemocnicích, vězně, migranty a podobně. Jde tedy o zejména o ty skupiny věřících, o které nemůže být postaráno formou farní duchovní správy. Kaplani se ustanovují i pro domy laických řeholních společenství. Zvláštní postavení mají vojenští kaplani, kteří mají zpravidla pravomoci faráře. Kaplani mají plnit své pastorační úkoly ve spojení s farářem.¹¹³

Všechny výše uvedené role mohou mít i **řeholní kněží**.

Jáhni

Rozlišují se dva základní typy jáhnů. Jedná se o jáhny, kteří jsou současně kandidáti kněžství nebo o trvalé jáhny.

Jáhni, kteří jsou současně kandidáti kněžství, je pro ně stanoven kanonický věk a to dovršený dvacátý třetí rok života. Vyžaduje se u nich dokončený pátý ročník filosoficko teologického studia. Po přijetí jáhenského svěcení se mají po dobu určenou ordinářem podílet na pastorační službě.

Trvalí jáhni, kteří jsou svobodní, přijímají před jáhenským svěcením veřejně závazek celibátu a je pro ně stanoven kanonický věk k přijetí dovršený dvacátý pátý rok života. U ženatých trvalých jáhnů se k jejich ordinaci vyžaduje dovršení alespoň třiceti pěti let života a písemný souhlas manželky s jejich jáhenským svěcením.¹¹⁴

Jáhnové slouží Božímu lidu ve společenství s biskupem a jeho kněžským sborem službou liturgickou, kazatelskou a charitativní. Jejich hlavním úkolem je zejména slavnostně udělovat křest, uchovávat a rozdělovat eucharistii, jménem církve asistovat při uzavírání manželství a žehnat mu, podávat umírajícím viaticum, předčítat věřícím Písmo svaté, vyučovat a povzbuzovat lid, předsedat bohoslužbě a modlitbě věřících, udělovat svátostiny a vést smuteční obřady.¹¹⁵

---

¹¹¹ CIC, kán. 556.

¹¹² CIC, kán. 564.

¹¹³ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, s. 250.

¹¹⁴ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, s. 288–289.

¹¹⁵ LG 29.

Řeholníci a řeholnice

Vzhledem ke svěcení patří mezi laiky, ale zasvěcený život tvoří v církvi zvláštní stav. Řeholník svůj stav volí, stává se jeho životním stavem. Tím něco přidává ke své křestní volbě. Jedná se však vlastně o specifikaci jeho křestní volby, protože nelze přijmout něco více než to, co člověk při křtu přijímá. Křest je skutečně to, co člověk přijímá ve vrcholné míře, ale řeholním zasvěcením usiluje o „dokonalost“. Řeholní život zvláštním způsobem osvětluje křesťanský stav života.¹¹⁶

Laici

Slovem laik můžeme označit všechny věřící křesťany mimo členy stavu duchovního. Jedná se tedy o věřící křesťany, kteří vykonávají svým podílem poslání celého křesťanského lidu v církvi a ve světě. Vlastní a zvláštní činností laiků je jejich světský ráz. Žijí ve světě a to znamená ve všech světských povoláních a činnostech a v běžných podmínkách rodinného a společenského života.¹¹⁷ Jaký je rozdíl, když hovoříme o laiku nebo o křesťanu? Jsou to dva pojmy, které se co do subjektu neliší. Výraz laik je výrazem církevním a naznačuje obecný charakter křesťana.¹¹⁸ Ačkoli se všeobecné kněžství laiků a kněžství služebné (hierarchické – biskup, kněz jáhen) od sebe podstatně liší, každé má svým vlastním způsobem účast na jediném kněžství Kristově.¹¹⁹

V rámci pastorační péče o oběti trestných činů se může konkrétně jednat například o pastorační asistenty (asistentky), katechety (katechetky), ale zejména také o takzvané běžné věřící.

3. 3. 2. Oběť trestného činu jako objekt pastorační péče

Pastorační péči o oběti trestných činů nemůžeme omezit jen na křesťany nebo na ty, kteří se ke křesťanským církvím hlásí. Ze zkušenosti je známo, že pastorační péče bývá vyhledávána i těmi, kteří do církve nepatří, a proto v ní hledají pomoc. Dá se však předpokládat, že největší část této péče bude poskytována křesťanům. Oni také budou právem očekávat péči z křesťanských aspektů kompetentní.¹²⁰

Konkrétně se tedy můžeme setkat v pastorační péči s oběťmi trestných činů v následujícím postavení:

Křesťan, věřící, ateista – je třeba poznat a respektovat víru člověka, ke kterému přistupujeme, rovněž je potřeba respektovat člověka, který je bez vyznání.

Katolíci – hrají u nich velkou úlohu svátosti, pastorační péče se však v této oblasti nemůže krýt jenom s udílením svátosti.

¹¹⁶ AMBROS, Pavel. *Křesťan a život ve světě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1998, s. 133.

¹¹⁷ LG 31.

¹¹⁸ AMBROS, Pavel. *Křesťan a život ve světě*, s. 136.

¹¹⁹ LG 10.

¹²⁰ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace v méně obvyklých situacích*, s. 11.

Evangelíci – pro evangelíky z klasických reformačních církví jsou dominantní víra a Bible, podle chápání protestantských církví stojí vždy význam osobního rozhodnutí a osobního úkonu víry před významem příslušnosti k církvi.

Letniční a probuzenecké skupiny – zde je většinou význam osobní víry ještě více umocněn a pastorační péče je na něj buď redukována nebo vázána.

Pravoslavní – jejich postoje a chápání jsou katolickému chápání nejbližší, ekumenické postoje jsou v pravoslavném prostředí velmi různé, od vstřícných až po velmi vyostřené.¹²¹

Dále se v dnešní otevřené společnosti můžeme například setkat s vyznavači islámu, různých indických náboženství, různých nových náboženských směrů a podobně.¹²²

---

¹²¹ OPATRŇ, Aleš. *Pastorace v méně obvyklých situacích*, s. 11–12.

¹²² Jako unikátní se jeví publikace Zdeňka Vojtíška, která popisuje náboženské směry v České republice:
VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů*. Praha: Portál, 2004.

4. Způsob pastorační péče o oběti trestných činů

4. 1. Doprovázení obětí trestných činů

V Písmu svatém v Lukášově evangeliu se nachází podobenství o milosrdném Samařanu (Lk 10,25–37). V tomto podobenství najdeme „zajímavý obraz“, kde se vlastně dnešními slovy hovoří o pomoci oběti trestného činu:

„...Jeden člověk šel z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičů: ti jej obrali, zbili a nechali tam ležet polomrtvého. Náhodou šel tou cestou jeden kněz, ale když ho uviděl, vyhnul se mu. A stejně se mu vyhnul i levita, když přišel k tomu místu a uviděl ho. Ale když jeden Samařan na své cestě přišel k tomuto místu a uviděl ho, byl pohnut soucitem: přistoupil k němu, ošetřil jeho rány olejem a vínem a obvázal mu je, posadil jej na svého mezka, zavezl do hostince a tam se o něj staral. Druhého dne dal hostinskému dva denáry a řekl: postarej se o něj, a bude-li tě to stát víc, já ti to zaplatím až se budu vracet“ (Lk 10,30–35).

Když celou událost přeložíme do dnešního jazyka, došlo na cestě z Jeruzaléma do Jericha k trestnému činu loupeže. Pokud se jedná o způsob pomoci, tak Samařan se postaral o oběť nejen tím, že jí pomohl na místě (ošetřil jí rány), ale zároveň jí dopravil do bezpečí, kde se o ní staral. Dále když odjížděl, nenechal ji jejímu osudu, ale předplatil jí další péči. Velice důležitá je také okolnost, že Samařan pomohl Židovi, ačkoli v Ježíšově době bylo nepřátelství mezi Samařany a Židy stále velmi živé.¹²³ Zde tedy můžeme dnešními očima vidět pomoc oběti trestného činu, a to formou jakéhosi „doprovázení“ v jejím konkrétním utrpení.

4. 1. 1. Základní prvky doprovázení obětí trestných činů

V případech pastorační péče o oběti trestných činů se většinou jedná o péči o jednotlivce, popřípadě o jeho okolí, především rodinu. Ten, kdo pomáhá, bývá většinou člověk, který žije v církvi. Jedná se tedy ve většině případů o interakci ve dvojici. Kdybychom tuto činnost porovnali s „klasickou“ pomocí obětem trestných činů, nejvíce bychom se přiblížili laické pomoci, o které jsme stručně hovořili výše. Pro zjednodušení budeme v následujícím textu účastníky těchto interakcí označovat „klient“ a „pomáhající“ nebo „doprovázený“ a „doprovázející.“¹²⁴

Pokud chceme hovořit o pastorační péči o oběti trestných činů jako o jejich doprovázení v jejich obtížích a utrpení, budeme vycházet již z výše uvedené definice pastorační péče v širším slova smyslu. Abychom s ní mohli pracovat, tak ji znovu připomeneme:

„Pastorační péči v širším slova smyslu rozumíme takové jednání s člověkem, ve kterém ho respektujeme v jeho jedinečnosti, přistupujeme k němu z pozice věřících křesťanů, doprovázíme ho v jeho obtížích, nemoci utrpení či umírání a pomáháme mu

¹²³ FOUILLOUX, Danielle – LANGLOIS, Anne – LE MOIGNÉ, Alice – SPIESS, Françoise – THIBAUT, Madleine – TRÉBUCHON, Renée. *Slovník biblické kultury*. Praha: Ewa Edition, 1992, s. 200.

¹²⁴ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 10.

k lidsky důstojnému zvládnutí jeho životní situace včetně smrti, a to na jemu dostupné úrovni víry s perspektivou jejího možného rozvoje.¹²⁵

Základní prvky doprovázení obětí trestných činů obsahuje právě tato definice. Tyto prvky jsou následující:

Jednání s člověkem

Prvotním je kontakt s klientem, který potřebuje druhého člověka nebo lidi ke zvládnutí své situace. Toto jednání má z hlediska křesťana ztělesňovat Ježíšovu lásku k trpícím, Boží náklonnost ke všem lidem.

Respektování jedinečnosti člověka

Křesťan doprovázející klienta udělá nejlépe, když v první řadě nehledí na sebe a neklade si otázky o tom, co by měl všechno klientovi říci a jak by měl vložit křesťanské pravdy do vzájemných rozhovorů. Jako výchozí pozici by měl zvolit fakt, že on i klient jsou plnoprávní a zodpovědní lidé, kteří se scházejí v rovnocenné situaci. Oba se mají respektovat, mají si co nabídnout, oba se mohou vzájemně obohatit. Hlavně tím, že to co jeden svobodně předá, druhý svobodně přijme. Oba mají za sebou určitou životní cestu, kterou nemohou pominout, ale naopak mohou využít z této životní cesty to nejlepší.

Doprovázení v utrpení a přístup z pozice křesťana

Slovo doprovázení vystihuje jak povinnost pomáhajícího (pokud doprovázím, tak neopouštím, nejsem určen jen pro krásné chvíle), tak respektování klienta (není jen objektem péče) a zároveň skutečnost, že klient nepřichází bez vlastní životní historie (jde svoji životní cestou, na které se k němu doprovázející přidružuje). Je-li doprovázející křesťanem, nemůže a také nemá své křesťanství odložit. Znamená to, že by měl v klientovi především vidět člověka Bohem milovaného, člověka, který je předmětem Boží péče (ať už o tom ví a hlásí se k tomu, nebo mu to je jedno, nebo o Bohu nikdy neslyšel ani nechce slyšet). Dále to znamená, že klienta bude mít rád bez ohledu jak se k němu chová. Také to znamená, že se bude za něj modlit a že bude toužit po tom, aby se klientovi co nejvíce otevřelo evangelium. Bude toužit po co nejjistější cestě klienta ke spáse.

Pomoc lidsky důstojně zvládnout situaci

Je velmi důležité, aby se při doprovázení klienta brala vážně jeho životní situace a aby se mnoha věcmi nepohrdalo pod záminkou, že důležitá je jen spása. Klient není člověk s omezeným lidstvím. Má nárok na respektování plnosti svého lidství až do konce svého života. Toto respektování lidství a plná úcta k člověku, ať už je v jakémkoliv stavu, obsahuje podstatnou náplň křesťanského postoje doprovázejícího.

Pomoc na stupni víry, který je klientovi dostupný

Otázka na víru klienta je otázkou, která se ptá po současném stavu, popřípadě naznačuje směr, kterým by bylo dobré se ubírat. Je projevem naší úcty ke klientovi a dále naše naděje v Boží milosrdenství, že jsme schopni a ochotni se přizpůsobit úrovni

---

¹²⁵ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 9.

víry, na které se klient nachází. Stav nynější víry nebudeme podceňovat, ale oceníme každou pravou „jiskřičku“ víry. Nebudeme s klientem jednat jako s člověkem, který má povinnost se stát takovým jakých chceme. Postojem, ve kterém úroveň víry klienta respektujeme, otvíráme možnosti dalšího růstu jeho víry lépe než při nátlakovém nebo neohleduplném jednání.¹²⁶

4. 1. 2. Požadavky na doprovázení obětí trestných činů

Doprovázení člověka v jeho těžkostech a krizi není někdy vůbec jednoduché. Mohli bychom říci, že se jedná i o určitý druh umění.¹²⁷ Týká se to i doprovázení obětí trestných činů, na které můžeme z těchto důvodů stanovit určité požadavky. Dá se říci, že jsou v podstatě shodné s požadavky na všeobecnou pastorační péči. Uvedeme zde několik důležitých:

Osobní nasazení

Osobní nasazení u každého může vypadat jinak. Jeho efekt je dán různými faktory. Mohou to být schopnosti, věk, vzdělání, sociální zařazení a podobně. Jako postoj je však nezbytné pro křesťany, kteří jsou v činné fázi života a kterým na církvi záleží.

Vzory

Směrodatné a nadprůměrně zdatné osoby jsou velice důležité i v církevním prostředí. Nejedná se zde však jenom o vzory pro děti a mládež. Život z víry je nejlépe vidět na konkrétních příkladech současníků. Vzory lze velice citlivě přibližovat a „neshazovat“ je před druhými. Zároveň není dobré z nich dělat nedotknutelné idoly.

Duchovní doprovázení

Rozhovor o osobních cestách víry, poučení a rozumějící asistence v obtížných zkouškách nebo v období rozhodování, sledování a podpora osobního růstu víry a lidského dozrávání, to jsou požadavky v současnosti naléhavě pocíťované. Osob schopných kvalitního doprovázení není mnoho. Nejen vzhledem k nedostatku kněží, ale i pro různost obdarování v církvi, je třeba uznat, že v jistých ohledech jsou doprovázení schopni i laici. Těm je třeba poskytnout další vzdělávání a prostor i důvěru k této službě.

Trpělivost pro růst

V současné společnosti jsme všichni zvyklí, že se od nás očekávají veliké výkony a okamžitý efekt. V oblasti víry lze toto uskutečňovat většinou jen za cenu deformací a výsledek nebývá trvalý. Trpělivost pro růst také předpokládá snášet různé situace, při kterých křesťané vypadají jako ti, kteří trvale a beznadějně zaostávají za současným světem.

---

¹²⁶ OPATRŇÝ, Aleš. *Malá příručka pastorační péče o nemocné*. 3. doplněná verze. Praha: Arcibiskupství pražské, Pastorační středisko, 2006, s. 8–11.

¹²⁷ AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev*, s. 90–94.

Trvalé vzdělávání

Na jednotlivých úrovních osobního života a na různých místech v církvi je potřebné vzdělání různého druhu a obsahu. Jedná se zde jednak o osobní potřebu člověka mít znalosti v oblasti náboženství, a dále se zde jedná o nároky světa, kde křesťan nějakým způsobem slouží. Z tohoto důvodu potřebuje tomuto světu rozumět a s dostatečnou osobní erudicí „obhájit“ důvody své naděje a svou víru.

Tolerance

Tolerantní postoj musí vycházet z jasných osobních stanovisek a z přiměřené osobní jistoty. Kdo je výrazně nejistý nebo se bojí, ten si toleranci sotva může dovolit. Tolerance se nesmí stát bezbarvostí, lhostejností nebo zmateným tékáním.

Schopnost unést i Jidáše, Ananiáše a Safiry.

Snaha po skvělé církvi, kde jsou jen samí bezchybní lidé, vede k velkým deformacím. Je typickou vlastností katolické církve, že je otevřená lidem na různém stupni lidské i duchovní zralosti. Unese i mnoho chybujících, i když jí to okolí vyčítá. Je třeba unést skutečnost, že „součásti“ Kristova těla jsou někdy velmi nedokonalé a často selhávají.

Nelikvidovat Šavly, chceme-li Pavly

Snaha po jednotě a horlivost pro věc evangelia může vést k velké nesnášenlivosti a předčasnému odsuzování. Každý lidský soud je předčasný, protože předchází jak osobnímu, tak poslednímu soudu. Každému by měl být dán prostor k možnému osobnímu obrácení.¹²⁸

K těmto základním požadavkům na pastorační péči uvedeme stručně ještě dva specifické, které se týkají přímo doprovázení obětí trestných činů:

Sebevzdělání v oblasti obětí trestných činů

Je důležité získat alespoň základní poznatky z oblasti pomoci obětem trestných činů. Především se seznámit s možnostmi odborné psychologické, sociální a právní pomoci.

Ochota spolupracovat

Naučit se a nebát se ochotně spolupracovat s různými státními i nestátními organizacemi, které se zabývají pomocí obětem trestných činů.

---

¹²⁸ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace v postmoderní společnosti*, s. 34–37.

4. 2. Prostředky pastorační péče o oběti trestných činů

4. 2. 1. Pastorační rozhovor jako základní prostředek pastorační péče

Již výše jsme hovořili o tom, že pastorační péče o oběti trestných činů probíhá většinou v interakci ve dvojici. Základem interakce je komunikace. Různé druhy komunikace naplňují náš každodenní život. Komunikujeme s druhými nebo od nich přijímáme zprávy řečí, písmem a také pomocí celé řady neverbálních prostředků. Když se někým vedeme rozhovor, nekomunikujeme jen jazykově. Do komunikace vstupují i naše představy o jeho sociálních znalostech a očekáváních. Ke zdůraznění toho, co říkáme užíváme neverbální signály. Reakce na neverbální signály jsou někdy silnější než slova.

Jedním z nejnápadnějších forem neverbální komunikace používané v rozhovoru je **metakomunikace**. To je obecný název pro různé dimenze, kterými lze obohatit řeč. Jednou z nich je například tón hlasu, ten může zcela změnit význam sdělení (například použití sarkastického tónu). Proto je třeba citlivě zaznamenávat i drobné změny intonace. Dalším dimenzí metakomunikace je řečový registr. Existuje mnoho stylů použití jazyka. Jiný styl zvolíme pro rozhovor s přáteli, jiný pro formální projev a jiný například pro rozhovor s klientem. Každému stylu jazyka odpovídá jiný slovník a jiná gramatika. Odmlky nebo zvuky jako „hm“ jsou také součástí metakomunikace a mohou sloužit jako nositelé informace. Odmlku používáme jako signál, že je řada na druhém, aby mluvil nebo abychom dodali důrazu co jsem právě řekli.¹²⁹

Při rozhovoru užíváme i jiné **neverbální signály**. Jedním z nich je oční kontakt, kterým naznačujeme, kdy je řada na druhém, aby mluvil. Dále si také při rozhovoru pomáháme gesty. Gesta jsou pohyby během hovoru, které obvykle provádíme rukou a paží. Používáme je k tomu, abychom zdůraznili to co říkáme. V používání gestikulace existují kulturní a individuální rozdíly. Neverbální signály jsou často nevědomé, a proto je lidé často považují za závažnější indikátory skutečných postojů mluvčího, než to co říká.¹³⁰ Všechny tyto prvky komunikace jsou i součástí pastoračního rozhovoru. Ten nemusí být za každých okolností náboženský nebo zcela nenáboženský.

Pastorační rozhovor je rozhovor, který vychází ze situace, přání a potřeb toho, komu je poskytována pastorační péče a který realizuje to, co jsme uvedli již výše v základních prvcích doprovázení. Prvním a zásadním cílem pastoračního rozhovoru není ani vyřešení problému ani poučení klienta, ale snaha dát člověku najevo, že od této chvíle nezůstává se svým problémem osamocen, protože v pomáhajícím našel spojence. Pastorační rozhovor má svoji dimenzi víry, i když není možná v konkrétním případě proklamovaná. Má přispět k lidsky důstojnému zvládnutí situace na úrovni víry klienta a má být podporou jeho dalšího růstu. Cílem rozhovoru není v první řadě ani evangelizace ani náprava morálních nedostatků, ale pomoc klientovi v situaci, která je pro něho obtížná.¹³¹

¹²⁹ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 30.

¹³⁰ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*, s. 31.

¹³¹ OPATRŇY, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 20.

Velice důležitou součástí pastoračního rozhovoru je aktivní naslouchání. To znamená, že při rozhovoru pozorně sledujeme, co druhá osoba říká, ale nevnašíme do toho pokud možno žádné vlastní názory, rady komentáře nebo třeba povzbuzující poznámky.¹³²

4. 2. 2. Jiné prostředky pastorační péče

Pro názornost uvedeme výběr některých dalších prostředků, které by se mohly dát využít v pastorační péči o oběti trestných činů. Jedná se o prostředky, které přicházejí častěji v úvahu v celé široké oblasti pastorační péče v méně obvyklých situacích.

Pobyt v duchovně inspirujícím prostředí – ačkoli někteří lidé žádají pro zklidnění nebo soustředění se na řešení svých problémů pobyt v prostředí s duchovní atmosférou a předpokládanou pastorační péčí, není u nás moc možností k naplnění těchto požadavků.

Exercicie – lze je doporučit člověku duševně zdravému a stabilnímu, má-li se zklidnit a soustředit na řešení své obtížné situace. Mohou být prostředkem k uklidnění a k mobilizaci duchovních a duševních schopností. Exercicie kladou na účastníka značné nároky, a proto je potřeba zvažovat, zda je doporučit člověku výrazně labilnímu nebo člověku s akutními psychologickými problémy.

Pouť – v současné době je většinou technicky možné, aby se těžkostmi obtížený člověk vydal na některé z domácích nebo zahraničních poutních míst. Pouť by však neměla být útekem od řešení, toho co by se mělo řešit a co člověk řešit nechce. Je pomocí tam, kde může podpořit klientovo úsilí ke zvládnutí problému. Není pomocí v těch případech, kdy znamená únik od toho, čím se klient zabývat nechce, ale čím by se zabývat měl.

Četba – dobrá četba může motivovat, uklidnit, dodat naději nebo napomoci k řešení situace. Nemůže však nahradit rozhovor, může ho jen doplnit. Nesmí k ní být klient odkazován proto, že na něj nemá pomáhající čas. Dále je velice složité klientovi doporučit četbu, která mu může pomoci. Nestačí většinou zkušenost pomáhajícího, ale většinou se musí experimentovat, ale vždy s literaturou kvalitní.¹³³

U těchto prostředků je potřeba velice zvažovat, jakým klientům je doporučit. Například u obětí trestných činů, u kterých se rozvinula posttraumatická stresová porucha, jsou zřejmě nedostatečné a pomůže jen odborná pomoc.

¹³² KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 1999, s. 113.

¹³³ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 23–24.

4. 2. 3. Součinnost s organizacemi poskytujícími pomoc obětem trestných činů

V současné době existuje v naší společnosti celá řada organizací, které se zabývají pomocí obětem trestných činů (o některých bude hovořeno níže). Tyto organizace, které jsou státní i nestátní, poskytují zejména odbornou pomoc, které by bylo škoda v pastorační péči nevyužít. Spolupráce s těmito organizacemi určitě mohou obohatit obě strany. Jak pracovníky těchto organizací, tak pomáhající poskytující pastorační péči obětem trestných činů.

Pomáhající by měl činnost a služby těchto organizací dobře znát, aby mohl například v případě, že klient potřebuje odbornou péči, vědět kam ho „nasměrovat“, co mu doporučit a kam ho také popřípadě přímo fyzicky doprovodit. A právě toto „poradenství“ a „fyzické doprovázení“ do příslušných organizací a podobně je jedním z dalších prostředků pastorační péče. Někdy to není jednoduché. U některých lidí v církvi například stále existuje nedůvěra v policii, která vyplývá z činnosti komunistické policie v minulém režimu.

Pokud pomáhající „postoupí“ klienta některé z organizací poskytujících pomoc obětem trestných činů, neznamená to, že by o se již o něj neměl zajímat a že by se o něj neměl již starat. Stále by měl zůstat s klientem v kontaktu a v případě potřeby mu pomoci.

4. 3. Organizace poskytující pomoc obětem trestných činů

V této kapitole si představíme jako příklad tři organizace zabývající se pomocí obětem trestných činů, se kterými se můžeme setkat a spolupracovat v rámci pastorační péče ve stejné oblasti. Jedna z nich je nestátní Bílý kruh bezpečí, dvě další jsou státní, a to Policie České republiky a Probační a mediační služba. Každá z těchto organizací má svoje zvláštní poslání a úkoly.

4. 3. 1. Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí (BKB) je občanské sdružení, které vzniklo ve smyslu zákona číslo 83/1990 Sb.¹³⁴ dne 4. září 1990. Jeho hlavním posláním a činností je **bezodkladná kombinovaná pomoc obětem trestných činů**. Ta obsahuje:

- poskytnutí právních informací,
- psychologické poradenství,
- sociální poradenství.

Pomoc v Bílém kruhu bezpečí poskytují odborně způsobilí poradci, například právníci, psychologové, sociální pracovníci a nebo lékaři. Všichni jsou zpravidla ve svém oboru uznávanými experty, kteří svůj volný čas a znalosti věnují pomoci obětem trestných činů v poradnách.

---

¹³⁴ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

Bílý kruh bezpečí poskytuje tři druhy sociálních služeb: odborné sociální poradenství, telefonickou krizovou pomoc a službu intervenčního centra.

Komplexní pomoc Bílého kruhu bezpečí je poskytována prostřednictvím:

- celostátní síť poraden Bílého kruhu bezpečí,
- centrály Bílého kruhu bezpečí,
- linky Bílého kruhu bezpečí – 257 317 110 – nepřetržitá pomoc obětem a svědkům trestných činů,
- DONA linky – 251 511 313 – nepřetržitá pomoc obětem domácího násilí,
- intervenčního centra Bílého kruhu bezpečí.

Od kontaktu s Bílým kruhem bezpečí lze očekávat například:

- poskytnutí bezpečného prostoru a podpory při ventilaci emocí (stud, ponížení, lítost, hněv...),
- zmapování individuální situace, utřídění cílů a problémů,
- pomoc při hledání strategií (krátkodobých i dlouhodobých),
- znovuoobnovení pocitu bezpečí,
- prověření základních potřeb (zdraví, bydlení, finance, zaměstnání, vztahy a podobně),
- informování o navazujících službách, popřípadě doporučení nebo zprostředkování takové služby,
- stanovení priorit, první nezbytné kroky k nápravě škod,
- nabídku nadstandardních služeb Bílého kruhu bezpečí v mimořádně závažných případech.

Poskytovaná pomoc vždy respektuje individuální potřeby oběti a její osobnost, přihlíží rovněž k okolnostem trestného činu. Mezi další činnosti Bílého kruhu bezpečí patří:

- předkládání podnětů k zákonodárným iniciativám, spolupráce při tvorbě zákonů,
- osvěta, například přednášky, semináře, konference, publikační aktivity,
- vlastní projekty a účast v mezinárodních projektech,
- spolupráce s nestátními organizacemi, státní správou a místní samosprávou České republiky,
- zahraniční spolupráce – členství ve Victim Support Europe.¹³⁵

---

¹³⁵ Bílý kruh bezpečí, o.s. *Poslání a činnost* [2012–11–25]. <<http://www.bkb.cz>>.

4. 3. 2. Policie České republiky

Policie České republiky (dále policie) je jednotný ozbrojený sbor, který slouží veřejnosti.¹³⁶ Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti. Mezi její úkoly patří mimo jiné i spolupráce s právníky a fyzickými osobami. Mezi těmito osobami je přímo uvedena povinnost spolupracovat s fyzickými a právníky osobami, které vykonávají činnost v oblasti poskytování podpory, péče a pomoci obětem trestných činů a dále v oblasti zmírňování následků trestných činů.¹³⁷

Řadoví policisté se většinou jako jedni z prvních dostávají na místo trestného činu, a proto je velice důležité jejich chování a jednání s oběťmi. Bývají k této činnosti proškoleni, ale přes to dochází někdy i jejich vinou k sekundární viktimizaci oběti.

Od roku 2010 funguje u policie **Systém psychologické pomoci obětem trestných činů a obětem mimořádných událostí**. Jedná se zde o krizovou intervenci, která zprostředkovává akutní psychologickou pomoc oběti v její životní situaci. Krizoví interventi jsou příslušníci policie, kteří zabezpečují psychologické činnosti v policii. Dále to mohou být i další příslušníci nebo zaměstnanci policie, kteří jsou k této činnosti speciálně vyškoleni. Je zřízena i „skupina krizové intervence“, která psychologickou pomoc koordinuje.¹³⁸

Zároveň byla uzavřena dohoda mezi policií a Bílým kruhem bezpečí o poskytování pomoci obětem trestné činnosti. Tato dohoda upravuje postup při zprostředkování kontaktu a předávání osobních údajů potřebných k zajištění nabídky pomoci obětem trestné činnosti. Toto zprostředkování údajů a předávání kontaktů se uskutečňuje při objasňování a vyšetřování úmyslného násilného trestného činu s následkem smrti nebo těžké újmy na zdraví a trestného činu znásilnění.¹³⁹

S krizovou intervencí u policie úzce souvisí i Dohoda o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům Policie České republiky.¹⁴⁰ Tato dohoda byla uzavřena mezi Ministerstvem vnitra, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí dne 6. října 2011. Upravuje posttraumatickou intervenční péči osobami, které vykonávají duchovenskou činnost.

---

¹³⁶ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, § 1.

¹³⁷ § 17 zákona o Policii České republiky.

¹³⁸ Závazný pokyn policejního prezidenta číslo 97/2010 ze dne 1. července 2010 o systému psychologické pomoci obětem trestné činnosti a obětem mimořádných událostí.

¹³⁹ Rozkaz policejního prezidenta číslo 110 ze dne 13. srpna 2010, kterým se zveřejňuje dohoda mezi Policií České republiky a Bílým kruhem bezpečí, o.s. o poskytování pomoci obětem trestné činnosti.

¹⁴⁰ Věstník Ministerstva vnitra 106/2011, Oznámení ředitele personálního o uveřejnění Dohody o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče.

Tato péče se vztahuje nejen na příslušníky a zaměstnance policie, ale i na osoby z řad veřejnosti, tedy na oběti mimořádných událostí nebo trestných činů. Církevní smluvní strana se tak touto dohodou zavazuje zajistit bezúplatné duchovenské služby v rámci systému intervenční péče v policii ve smyslu zákona o církvích a náboženských společnostech.¹⁴¹

4. 3. 3. Probační a mediační služba

Probační a mediační služba je státní orgán podléhající Ministerstvu spravedlnosti České republiky její činnost se řídí zákonem o Probační a mediační službě.¹⁴² Tato služba spolupracuje s ostatními orgány činnými v trestním řízení a dále s dalšími subjekty. Například s orgány sociálně-právní ochrany dětí, školami, církvemi, různými sdruženími a podobně. Pracuje na principu retroaktivní justice, tedy práva, které chce uvádět pokud možno věci do „původního stavu“. Při řešení trestních případů zohledňuje zájmy oběti trestného činu, zájmy obviněného i zájmy společnosti.¹⁴³

„**Probace** znamená organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“¹⁴⁴

„**Mediací** se rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediací lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.“¹⁴⁵

Probační a mediační služba vytváří podmínky pro zastavení trestního stíhání a to zejména tím, že se podílí na projednání a uzavření dohody mezi pachatelem a obětí trestného činu o náhradě škody nebo dohody o narovnání.¹⁴⁶ Současně pomáhá při odstraňování následků obětem trestných činů a dalším osobám dotčeným trestným činem.¹⁴⁷

Jedná se tedy o mimosoudní řešení konfliktu, kdy se na neutrální půdě pod dohledem mediátora (pracovník probační a mediační služby) sejde pachatel s obětí trestného činu. Toto setkání lze provést pouze po dobrovolném souhlasu obou stran. Je zřejmé, že toto řešení může mít výchovný účinek na pachatele, který se sejde s obětí tváří v tvář. Může si uvědomit, jakého se dopustil činu a má možnost se oběti osobně a přímo omluvit. Pro oběť je to též výhodné v tom smyslu, že se snadněji může domoci náhrady škody.

¹⁴¹ Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.

¹⁴² Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

¹⁴³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 165.

¹⁴⁴ § 2 odst. 1 zákona o Probační a mediační službě.

¹⁴⁵ § 2 odst. 2 zákona o Probační a mediační službě.

¹⁴⁶ § 4 odst. 2 b) zákona o Probační a mediační službě.

¹⁴⁷ § 4 odst. 4 zákona o Probační a mediační službě

5. Pastorační péče o oběti vybraných trestných činů

V této kapitole si přiblížíme vybrané trestné činy a jejich oběti, se kterými se můžeme v rámci pastorační péče nejčastěji setkat. Pokusíme se zde i stručně nastínit možnosti praktické pomoci těmto obětem v rámci jejich doprovázení.

5. 1. Násilné trestné činy

Ochrana života a zdraví je především zaručena v Listině základních práv a svobod.¹⁴⁸ Trestní zákoník tuto ochranu poskytuje zejména v první, druhé a třetí hlavě zvláštní části trestního zákoníku.¹⁴⁹ Mezi nejčastější a z hlediska oběti nejzávažnější násilné trestné činy patří ublížení na zdraví, loupež a znásilnění.

5. 1. 1. Ublížení na zdraví

V případě, kdy pachatel oběti úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li výše uvedený skutek na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let, na svědkovi, znalci a tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti. Stejným trestem bude pachatel potrestán, dopustí-li se výše uvedeného skutku na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví.

Dále bude stejně pachatel potrestán, dopustí-li se výše uvedeného skutku na osobě pro její skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li výše uvedeným skutkem těžkou újmu na zdraví a dále bude pachatel potrestán na pět až deset let způsobí-li úmyslným ublížením na zdraví smrt.¹⁵⁰

Ublížením na zdraví se rozumí zejména způsobení takového stavu (zranění, onemocnění...), který znamená porušení zdraví, normálních tělesných a duševních funkcí a znesnadňuje výkon obvyklé činnosti. Dále má tento stav vliv na obvyklý způsob života oběti a většinou si vyžaduje lékařské ošetření.¹⁵¹ Mezi obvyklé projevy tohoto zdravotního stavu patří nevolnost, horečky omezení pohybu, oslabení funkce smyslových orgánů a podobně.

Posouzení zdravotního stavu musí být určeno lékařskými zprávami nebo znaleckými posudky. Trestněprávní praxe je sjednocena na tom, že z hlediska následku se jedná o trestný čin v případě, když byla způsobena oběti porucha na zdraví, která ztížila její obvyklý způsob života nebo výkon obvyklé činnosti po dobu sedmi a více

¹⁴⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 6.

¹⁴⁹ § 140–193 trestního zákoníku.

¹⁵⁰ § 146 trestního zákoníku.

¹⁵¹ § 122 odst. 1 trestního zákoníku.

dnů. Pokud jde o méně závažný následek může se jednat o přešupek. ¹⁵²V trestním zákoníku se dále hovoří o **těžkém ublížení na zdraví**.¹⁵³Tento trestný čin se od „prostého“ ublížení na zdraví liší tím, že je pachatelem způsobena těžká újma. Tou se rozumí vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění.¹⁵⁴

Případ:

„Neznámý pachatel, po předchozí slovní rozepři s poškozeným, ho bez předchozího varování velkou intenzitou udeřil pěstí do levého spánku, kdy poškozený byl silně otřesen a sedl si do dřepu, kdy byl v této pozici udeřen ještě nejméně 4x do hlavy zřejmě pěstí a kolenem útočnicka. Při tomto útoku neupadl, neztratil vědomí a z místa utekl ke svému vozidlu, se kterým odjel na ubytovnu, odkud byl následně odvezen spolubydlicím do nemocnice. Zde mu bylo diagnostikováno zranění ohrožující život – hematomy v oblasti očí, zlomenina nosních kůstek bez dislokace, zlomenina spodiny očníce a zlomenina lebky s krvácením do mozku.“¹⁵⁵

5. 1. 2. Loupež

Pachatel, který proti oběti užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let. Spáchá-li pachatel výše uvedený skutek jako člen organizované skupiny nebo způsobí-li tímto skutkem těžkou újmu na zdraví, bude potrestán trestem odnětí svobody na pět až dvanáct let. Stejným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li tento skutek v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady, teroristického útoku nebo teroru a dále způsobí-li takovým skutkem značnou škodu. Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li výše uvedeným skutkem škodu velkého rozsahu. Nejvyšším trestem a to až osmnáct let odnětí svobody bude pachatel potrestán, pokud způsobí smrt.¹⁵⁶

Trestný čin loupež v sobě obsahuje několik trestných činů a to krádež, ublížení na zdraví, násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci, vydírání a omezování osobní svobody.¹⁵⁷Úmyslem pachatele je zmocnit se násilím cizí věci za použití fyzické síly nebo zbraně. O násilí se jedná i v případě, kdy pachatel uvedl oběť do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem, například jí vhodí uspávací léky do nápoje.¹⁵⁸ Zbraní se z hlediska trestního práva rozumí cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším. Může se jednat například o střelnou zbraň, nůž, kámen, hůl a podobně.¹⁵⁹

---

¹⁵² § 49 přestupkového zákona.

¹⁵³ § 145 trestního zákoníku.

¹⁵⁴ § 122 odst. 2 trestního zákoníku.

¹⁵⁵ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, ublížení na zdraví v obci Tatenice, KRPH-16091/TČ-2009-051171.

¹⁵⁶ § 173 trestního zákoníku.

¹⁵⁷ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 246.

¹⁵⁸ § 119 trestního zákoníku.

¹⁵⁹ § 118 trestního zákoníku.

Postačuje i hrozba bezprostředního násilí a oběť se vůbec nemusí bránit, protože útok byl například naprosto neočekávaný. Naopak o násilí se ve smyslu trestního práva nejedná v případě pokud někdo vytrhne neočekávaně oběti věc z ruky. Většinou se jedná o odcizení kabelky nebo peněženky a věc je kvalifikována jako krádež.¹⁶⁰

Z hlediska trestní odpovědnosti pachatele vůbec nezáleží na hodnotě věci, které se chtěl zmocnit nebo se zmocnil. Může se jednat například i o pár drobných mincí, trestné je samotné jednání pachatele.

Případ:

„Dva pachatelé přiskočili zezadu k poškozenému, kdy jeden z pachatelů levou rukou chytil poškozeného kolem krku do takzvané kravaty a pravou rukou mu přiložil na tvář blíž nezjištěný předmět, křičel na poškozeného, aby byl ticho a nehýbal sebou. Druhý pachatel mezi tím sáhl poškozenému do zadních kapes kalhot, kdy z levé mu vytáhl peněženku s finanční hotovostí, platebními kartami a doklady. Poškozený ve snaze odvrátit útok sebou trhl směrem dopředu, kdy došlo k pořezání jeho tváře výše uvedeným nezjištěným předmětem. Poté oba pachatelé z místa utekli i s peněženkou poškozeného.“¹⁶¹

5. 1. 3. Znásilnění

V případě, že pachatel oběť násilím nebo pohrůzkou násilí donutí k pohlavnímu styku, nebo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let. Pokud se pachatel dopustí výše uvedeného skutku souloží nebo pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let. Stejným trestem bude potrestán, pokud se dopustí tohoto skutku na dítěti nebo se zbrání.

Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, pokud spáchá tento skutek na dítěti mladším patnácti let nebo způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví. Stejným trestem bude potrestán, spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda. Pokud způsobí pachatel svým jednáním smrt, může být odsouzen na deset až osmnáct let trestu odnětí svobody.¹⁶²

Ustanovení o trestném činu znásilnění chrání právo osoby na svobodu vybrat si sexuálního partnera a doby uskutečnění pohlavního styku mezi zletilými osobami. Předmětem útoku je zde muž i žena a to bez ohledu na jejich věk, vyspělost, způsob života nebo na poměr mezi mužem a ženou.¹⁶³

¹⁶⁰ § 205 odst. 1d) trestního zákoníku.

¹⁶¹ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, loupežné přepadení v Lanškrouně, KRPE-22691/TČ-2012-171171.

¹⁶² § 185 trestního zákoníku.

¹⁶³ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 251.

Pohlavní styk může být koitální (soulož muže s ženou) nebo nekoitální (jiný kontakt s pohlavními orgány bez ohledu na pohlaví oběti). Pokud se jedná o nekoitální kontakt, tak se jedná o takový, který je intenzitou vniknutí do intimní sféry oběti pociťován srovnatelně se souloží, popřípadě na rozdíl od soulože za nepřijatelnou sexuální aktivitu. Násilí je použití fyzické síly pachatelem k překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby nebo obdobného pohlavního styku.

Za zneužití stavu bezbrannosti se v případě znásilnění rozumí situace, kdy se oběť do tohoto stavu dostala bez zásluhy pachatele. Zde se může například jednat o intoxikaci alkoholem, léky nebo drogami. Jedná se o stav, ve kterém oběť není schopna klást pachateli odpor nebo projevit svoji vůli s ním pohlavní nebo obdobný styk vykonat. Jestliže však pachatel přivede oběť do stavu bezbrannosti svým jednáním, například použitím uspávacích látek, pak se již jedná o násilí.¹⁶⁴

Případ:

„Pachatel vešel do kanceláře drůbežárny, kde fyzicky napadl poškozenou úderem části betonové kostky do hlavy, až upadla do křesla, kde jí držel ruce a požadoval po ní pohlavní styk. Poškozená ho odmítala s tím, že má menstruaci, vykonání pohlavního styku mu rozmlouvala s tím, že je umazaná od krve, podezřelý si částečně svlékl montérkové kalhoty ke kolenům, obnažil pohlavní úd, který se mu ztopořil a po poškozené požadoval, aby mu úd třela. Po přemlouvání poškozené svého jednání zanechal, omyl ji od krve, setřel podlahu jejím trikem a domluvil si s ní schůzku na 17:00 hodin, za své jednání s omluvil a odešel. V 17:00 hodin se vrátil, kdy byl na místě zadržen příslušníky kriminální policie.“¹⁶⁵

5. 1. 4. Pomoc obětem násilných trestných činů

Obětem násilných trestných činů, zvláště těžké újmy na zdraví, loupeže a zejména znásilnění bychom měli zcela jistě doporučit, popřípadě měli pomoci vyhledat odbornou pomoc. Pokud by nastala situace, že se oběť cítí i nadále útočníkem ohrožena (například po jeho vypátrání), je třeba oběti doporučit, aby se obrátila na policii, kde může požádat o krátkodobou ochranu. Touto ochranou se rozumí opatření zahrnující:

- fyzickou ochranu,
- dočasnou změnu pobytu osoby,
- použití zabezpečovací techniky,
- poradenskou a preventivní činnost

Je důležité vědět, že tato ochrana může být poskytnuta v odůvodněných případech i dalším osobám například rodinným příslušníkům a dalším blízkým osobám.¹⁶⁶

¹⁶⁴ § 119 trestního zákoníku.

¹⁶⁵ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, znásilnění ženy v obci Dolní Dobrouč, ORUO–693/OK–2005.

¹⁶⁶ § 50 zákona o Policii České republiky.

Z výše uvedených obětí bývají nejvíce postiženy oběti znásilnění. Z těchto důvodů je zvláště důležité citlivé jednání právě s těmito oběťmi. Při rozhovoru s nimi si musíme dát velký pozor, abychom nebyli ovlivněni různými mýty, které se okolo znásilnění stále vyskytují. Pro názornost si můžeme uvést následující:

- znásilnění probíhá formou přepadení (ve skutečnosti se znásilnění odehrává v sociální blízkosti),
- násilníci jsou psychicky vyšinutí a nápadní (ve skutečnosti vůbec nemusí být nápadní ani duševně choří),
- většina žen se v průběhu znásilnění masivně brání (ve skutečnosti se většina žen pokusí o verbální obranu, strach o život je blokuje),
- znásilnění způsobuje hlavně těžkou újmu na tělesném zdraví (ve skutečnosti končí spíše lehčími až středními zraněními, závažnější jsou poškození psychická),
- ženy vnímají znásilnění jako vynucený agresivní sexuální styk (ve skutečnosti vnímají ženy znásilnění jako existenciální ohrožení života),
- znásilnění nehrozí slušným ženám, které vedou řádný rodinný život (ve skutečnosti může být znásilněna libovolná žena bez ohledu na to jak žije),
- větší riziko znásilnění mají mladé, hezké a atraktivní ženy (ve skutečnosti může potkat znásilnění mladé i staré, hezké i neatraktivní, vyzývavé i plaché oběti),
- když oběť nechce, tak ke znásilnění nedojde, protože k sexu jsou zapotřebí vždy dva (ve skutečnosti pachatel využívá momentu překvapení a také plně kontroluje situaci).¹⁶⁷

Naše nevhodné reakce vyplývající z těchto mýtů mohou být vydatným zdrojem sekundární viktimizace!

Kromě doporučení a vyhledání odborné pomoci můžeme obětem násilné trestné činnosti ulehčit jejich úděl zejména tím:

- že, je uvedeme do kruhu přátel, kterým důvěřují,
- že, je budeme doprovázet při vnitřním uzdravení, které začíná i vrcholí odpuštěním násilníkovi,
- že, s nimi budeme trpělivě pracovat na návratu sebedůvěry.¹⁶⁸

S pomocí obětem násilné trestné činnosti i v rámci pastorační péče souvisí i „šíření“ prevence. Ta v podstatě vyplývá z poskytování praktických rad, jak omezit nebezpečí, že se staneme obětí násilných trestných činů zejména loupeže nebo znásilnění. Tyto rady a návody můžeme získat v různých podobách u organizací poskytujících pomoc obětem trestných činů a podobně.

---

¹⁶⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 43.

¹⁶⁸ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 38.

5. 2. Domácí násilí

Patří mezi velice smutné skutečnosti, že i rodina je místo, kde často dochází k násilí. Může se jednat o násilí partnerů vůči sobě, násilí rodičů vůči dětem, násilí dětí vůči sourozencům, násilí dětí vůči rodičům nebo násilí vůči seniorům. Může se jednat o aktivní násilí (fyzické zneužívání, sexuální zneužívání, psychologické zneužívání, emocionální zneužívání, ekonomické zneužívání...) nebo pasivní násilí, například úmyslné zanedbávání.¹⁶⁹ Jedná se zde vlastně též v podstatě o specifickou formu násilné trestné činnosti, která se však odehrává v prostředí, které by mělo být pro člověka jedno z nejbezpečnějších. Z hlediska trestního práva se jedná o trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí.¹⁷⁰

Domácí násilí je charakterizováno typickými znaky:

- přítomnost některé z forem násilí mezi osobami žijícími ve společné domácnosti,
- dlouhodobost, cyklus násilí se opakuje (růst násilí – násilný incident – zklidnění),
- jasně rozeznatelné role (lze rozlišit násilnou a ohroženou osobou, vzájemné postavení je nerovné a role se v průběhu incidentu nemění),
- nárůst intenzity násilí.¹⁷¹

Případ:

„Pachatel (syn) nejprve slovně a poté fyzicky napadl poškozenou, způsobil jí pohmožděniny v obličejí bez lékařského vyšetření, pachatel ústně vykázán z bytu a eskortován do protialkoholní záchytné stanice. Provedeným dalším šetřením bylo zjištěno, že pachatel se v roce 2004 nastěhoval do domu své matky a od té doby ji soustavně verbálně a fyzicky napadá, jeho jednání má stoupající tendenci, zejména s požitím alkoholických nápojů.“¹⁷²

Při setkání s oběťmi domácího násilí bývá někdy problém uvěřit, že se skutečně v rodině něco takového děje. Navenek většinou rodina bývá spořádaná a násilníci bývají většinou lidé bez kriminální minulosti. Oběť mívá tendenci násilníka krýt, stydí se a bojí se o věci hovořit.

Pro pastorační péči můžeme použít následující základní doporučení pro kontakt s ohroženou osobou:

- naslouchejte, ptejte se, věřte tomu, co vám oběť vypráví, realita je mnohem horší než to, co uvádějí obě strany,
- zadokumentujte si to, co jste vyslechli,
- ujistěte oběť, že situace má řešení,

¹⁶⁹ VÝROST, Jozef – SLAMĚNÍK, Ivan a kol. *Aplikovaná sociální psychologie II*, s. 174–175.

¹⁷⁰ § 199 trestního zákoníku.

¹⁷¹ Závazný pokyn policejní prezidenta číslo 166/2009 ze dne 23.12.2009 o provádění vykázání, čl. 2.

¹⁷² Trestní spis PČR KŘP Pardubice, týrání osoby ve společném obydlí a domácí násilí v Lanškrouně, ORUO–2867/TČ–2008–71.

- motivujte ohroženou osobu k aktivitě, použijte takzvané zlaté věty, „nikdo nemá právo vás ponižovat, bít a týrat“, „zasloužíte si jiný život“, „mám o vás strach“, „pomoc existuje“ a podobně,
- doporučte osobě místa pomoci v okruhu jejího bydliště včetně azylových domů,
- doporučte konzultaci s právníkem,
- mějte na paměti, že dlouhodobé domácí násilí nevyřeší jedna konzultace, úspěch pastorační péče neposuzujte tím, zda se situace radikálně zlepšila,
- veškeré rady a opatření musí vždy respektovat především ochranu ohrožené osoby a nesmí přispět k jejímu ohrožení.¹⁷³

Dále je velice důležité doporučit oběti, aby v případě přímého ohrožení života a zdraví o věci ihned informovala policii na tísňovou linkou 158. Policisté na místě po odvrácení přímo hrozícího nebezpečí provedou za pomoci metody SARA DN vyhodnocení, zda se jedná o domácí násilí. Pokud policista vyhodnotí situaci tak, že se o domácí násilí jedná, využije své oprávnění ze zákona o Policii České republiky a násilnou osobu vykáže z obydlí. Násilná osoba u tohoto rozhodnutí nemusí být přítomná.¹⁷⁴

Vykázání trvá po dobu deseti dnů ode dne jeho provedení, tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Podáním návrhu na vydání předběžného opatření v průběhu vykázaní se doba vykázaní může prodloužit a to až do dne nabytí rozhodnutí soudu o návrhu na prodloužení vykázaní.¹⁷⁵

Rozhodnutím o vykázaní musí vykázaná osoba plnit následující povinnosti:

- musí opustit neprodleně prostor, který mu policista vymeze v rozhodnutí o vykázaní,
- vykázaná osoba nesmí vstoupit do výše uvedeného vymezeného prostoru,
- vykázaná osoba se musí zdržet styku nebo navazování kontaktů s ohroženou osobou,
- vykázaná osoba musí vydat policistovi všechny klíče od společného obydlí, které má v držení.¹⁷⁶

¹⁷³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 110–111.

¹⁷⁴ § 44 odst. 1 zákona o Policii České republiky.

¹⁷⁵ § 44 odst. 2 zákona o Policii České republiky.

¹⁷⁶ § 45 zákona o Policii České republiky.

Policista dále poučí ohroženou osobu o tom, že může podat návrh na vydání předběžného opatření na prodloužení doby vykazání. Co je však důležité, poučí policista ohroženou osobu o možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem trestných činů.¹⁷⁷ Při kontaktu s oběťmi domácího násilí by pomáhající profesionálové z těchto organizací měli pomoci obětem vypracovat takzvaný bezpečnostní plán, který by měl pomoci poskytnout ochranu před dalšími útoky a navrhnout vhodné řešení situace.¹⁷⁸

5. 3. Majetkové trestné činy

Jedním z nejzákladnějších občanských práv a svobod občanů České republiky je právo vlastnit majetek a právo na ochranu vlastnických práv.¹⁷⁹ Trestní právo je pomocným nástrojem ochrany tohoto vlastnického práva. Mezi nejrozšířenější majetkové trestné činy, které nejvíce trápí veřejnost, patří krádeže a podvody. S těmi se lidé v roli oběti setkávají nejčastěji.

5. 3. 1. Krádež

V případě, že si pachatel přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní a způsobí-li škodu nepatrnou, spáchá čin vloupáním nebo se bezprostředně po činu pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Stejným trestem bude potrestán, pokud skutek spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě nebo tento skutek spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob.

Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, pokud byl za výše uvedený skutek v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Pokud pachatel způsobí větší škodu, bude potrestán odnětím svobody na jeden až pět let nebo peněžitým trestem. K trestu odnětí svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li výše uvedený skutek jako člen organizované skupiny nebo způsobí-li značnou škodu. Stejným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li skutek za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí. K nejvyššímu trestu pět až deset let odnětí svobody může být pachatel potrestán, pokud způsobí svým jednáním škodu velkého rozsahu.¹⁸⁰

Přisvojení si věci nemá nic společného s vlastnictvím. Pachatel získal věc trestným činem, a proto se nemůže stát oprávněným držitelem.¹⁸¹ Cizí věci se rozumí movité předměty, živá zvířata, peněžní prostředky na účtu, ale i ovladatelná přírodní síla. Zde se jedná například o elektřinu nebo plyn.¹⁸² Zmocnění se cizí věci znamená,

¹⁷⁷ § 46 zákona o Policii České republiky

¹⁷⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 112.

¹⁷⁹ Článek 11 Listiny základních práv a svobod.

¹⁸⁰ § 205 trestního zákoníku.

¹⁸¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 129.

¹⁸² § 134 trestního zákoníku.

že pachatel má v úmyslu s věcí volně a neomezeně nakládat.¹⁸³ Pokud by měl tento úmysl jenom přechodný, jednalo by se o trestný čin neoprávněné užívání cizí věci.¹⁸⁴ Při stanovení výše škody se vychází z ceny za kterou se věc v době a místě trestného činu obvykle prodává.¹⁸⁵

V současné době existuje následující stupnice výše škod, které jsou důležité pro kvalifikaci trestného činu krádeže:

- škoda nikoli nepatrná – jedná se o škodu, která dosahuje částky nejméně 5.000 Kč,
- škoda nikoli malá – jedná se o škodu, která dosahuje částky nejméně 25.000 Kč,
- větší škoda – jedná se o škodu, která dosahuje částky nejméně 50.000 Kč,
- značná škoda – jedná se o škodu, která dosahuje částky nejméně 500.000 Kč,
- škoda velkého rozsahu – jedná se o škodu, která dosahuje částky nejméně 5.000.000 Kč.¹⁸⁶

Vloupání znamená to, že pachatel vnikne do uzavřeného prostoru lstí, nedovoleným překonáním uzamčení nebo překonání jiné jistící překážky za použití síly.¹⁸⁷ Jak již bylo řečeno výše, znamená uchování si věci násilím nebo pohrůžkou násilí vůči oběti rozdíl s trestným činem loupeže. Při loupeži slouží násilí ke zmocnění se cizí věci, kdežto u krádeže je toto násilí použito až poté, kdy se pachatel věci zmocnil a nechce ji oběti vrátit.

Případ:

„Neznámý pachatel přistoupil k zadní části domu, kde kamenem nalezeným na zahradě rozbil dvojitou skleněnou výplň levé části plastových francouzských dveří v místě olivy, vzniklým otvorem prostrčil ruku a dveře odjistil, vnikl dovnitř, dům prohledával, v podkroví v ložnici prohledal skříně, zásuvky z nočních stolků odnesl do šatny, kde je prohledal, odcizil šperky z bílého zlata, pamětní mince, zlaté hodinky, finanční hotovost. Odešel zadními vchodovými dveřmi, které si odemkl z vnitřní strany.“¹⁸⁸

5. 3. 2. Podvod

Jestliže pachatel sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, pokud způsobí výše uvedeným

¹⁸³ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 256.

¹⁸⁴ § 207 trestního zákoníku.

¹⁸⁵ § 137 trestního zákoníku.

¹⁸⁶ § 138 trestního zákoníku.

¹⁸⁷ § 121 trestního zákoníku.

¹⁸⁸ Trestní spis PČR, KŘP Pardubice, krádež vloupáním do rodinného domu v obci Dolní Čermná, KRPE-10148/TC–2010–171171.

skutkem větší škodu. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán spáchá-li výše uvedený skutek jako člen organizované skupiny nebo spáchá-li tento skutek jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy oběti.

Stejným trestem bude pachatel potrestán spáchá-li výše uvedený skutek za živelní pohromy nebo za jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek nebo způsobí-li značnou škodu. Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li škodu velkého rozsahu.¹⁸⁹

Z trestního zákoníku vyplývá, že existují dvě základní formy podvodného jednání:

- pachatel uvede někoho v omyl,
- pachatel něčího omylu využije.

U první formy pachatel aktivně vytváří podvodnou situaci, ze které následně těží. Při druhé formě pachatel aktivně nečiní při vyvolávání omylu, ale využívá omylu druhé osoby. Z tohoto omylu rovněž těží a tím sebe nebo jiného obohatí. Rozdíl mezi krádeží a podvodem spočívá hlavně v tom, že při krádeži se pachatel věci zmocní, kdežto u podvodu dává pachateli věc sama oběť.¹⁹⁰ Všeobecně se dá říci, že oběti podvodů se rekrutují nejvíce z lidí, kteří reagují na různé „slevy“, „výhry“ a jiné „výhodné nabídky“.

Případ:

„Pachatel vystupující pod jménem Dinca Nagy na internetu nabízel v hyperinzerci inzerát na prodej 2 ks motocyklů ATV Dinli Centhor 700 4x4, kdy poškozený si motocykly objednal a dne 20.04.2010 poškozený na základě zaslaných informací od prodávajícího na bankovní účet založený v Maďarsku zaslal 2.800 Euro, kdy do současné doby i přes několik urgencí motocykly od prodávajícího neobdržel ani mu prodávající nevrátil finanční hotovost.“¹⁹¹

5. 3. 3. Pomoc obětem majetkových trestných činů

Jak jsem již uvedli výše, u majetkových trestných činů nebývá v mnoha případech nejdůležitější materiální ztráta. Například při vloupání do domu nebo do bytu bývá jedním z nejhorších vnitřních pocitů, že někdo cizí vnikl do prostor, které jsme až do teď považovali za místo absolutního bezpečí. Dále bývá velkou ztrátou odcizení předmětů, které mají pro člověka vysokou psychologickou hodnotu.¹⁹² Může se jednat o předměty, které jsme například zdědili po rodičích, různé celoživotní sbírky a podobně.

Věřící mohou být například velice zasaženi tím, že byl vykraden „jejich“ kostel a odcizeny sochy a ostatní předměty, se kterými se zde setkávali po celý život. Nejhorší

¹⁸⁹ § 209 trestního zákoníku.

¹⁹⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 256.

¹⁹¹ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, podvod na internetu v obci Cotkytle, KRPE-8343/TČ-2010-171171.

¹⁹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 26.

situace nastává v případech, kdy jsou na hřbitovech zcizovány barevné kovy, někdy včetně uren s popelem pozůstalých. U podvodů bývá jedním z nejhorších pocit, že zrovna já jsem se nechal napálit. Nikdy jsem přece nepředpokládal, že se mi něco podobného může stát.

Z výše uvedených důvodů je i u případů doprovázení obětí majetkové trestné činnosti důležité pomáhat těmto obětem při získání důvěry v okolní svět a někdy i důvěry sebe sama (zejména v případech podvodů). Někdy je vhodné i některým obětem majetkových trestných činů doporučit odbornou pomoc.

Stejně jako u násilné trestné činnosti se v rámci pastorační péče může uplatnit prevence i u majetkové trestné činnosti. Pro případy krádeží i podvodů existují různé rady a preventivní programy, které jsou veřejnosti běžně dostupné.¹⁹³ Zde uvedeme jenom několik krátkých rad z praxe, které mohou přispět k tomu, aby se předměty, které byly odcizeny z bytu nebo rodinného domu vrátily právoplatnému majiteli a pachatel byl potrestán:

- při zjištění vloupání do bytu nebo domu nevstupujte dovnitř, pachatel tam ještě může být, hrozí fyzické napadení vaší osoby s následkem pro vaše zdraví a život,
- pokud to jde kontaktujte sousedy a následně zavolejte na tísňovou linku 158,
- do bytu před příchodem policie nevstupujte z důvodu možného znehodnocení kriminalistických stop,
- spolupracuje s policií, jen vy víte, které věci pachatel odcizil a které naopak na místě zanechal,
- velice důležité je vyhotovit přesný seznam odcizených věcí, důležité je u věcí, na kterých vám záleží, mít vyhotovenou fotodokumentaci (s tím se velice zvyšuje šance je najít),
- pokud některou z věcí objevíte někde v bazaru nebo zastavárně, nejednejte sami, ale obraťte se na policii.

---

¹⁹³ Například Ministerstvo vnitra České republiky [2012–12–14]. *Prevence kriminality*. <<http://www.mvcr.cz>>.

6. Pastorační péče o zvlášť zranitelné oběti

Děti, seniory a pozůstalé po obětech trestných činů řadíme mezi takzvané „zvlášť zranitelné oběti“.¹⁹⁴ Toto označení hovoří samo za sebe. Pro doprovázení těchto obětí je potřebná zvýšená citlivost, ohleduplnost a notná dávka empatie. V této kapitole se pokusíme naznačit jak postupovat.

6. 1. Dítě jako oběť trestného činu

Nejčastěji se dítě stává obětí trestného činu jako oběť násilí. To můžeme definovat jako „patologický způsob interakce konkrétního jedince s okolím, řadíme sem všechny aktivity, pomocí nichž si jedinec vytváří a reguluje vztahy vůči okolí způsobem, který je vnímán jako agresivní či manipulativní.“¹⁹⁵ Když tuto definici násilí vztáhneme na dítě, setkáváme se s dítětem jako obětí tělesného týrání, obětí psychického týrání a obětí sexuálního zneužívání. Zvláštním způsobem týrání dítěte je šikana, která kombinuje všechny uvedené druhy násilí.¹⁹⁶

6. 1. 1. Dítě jako oběť tělesného týrání

Mezi nejrozšířenější způsoby tělesného ubližování dítěti v naší zemi patří:

- bití rukou, gumovou hadicí, elektrickou šňůrou nebo klasickou vařečkou,
- kopání,
- pálení cigaretou nebo zápalkou,
- opaření vařící vodou,
- kousání,
- řezání,
- kroucení a svazování končetin,
- trhání vlasů.

Většina těchto způsobů ubližování zanechává viditelné známky na těle dítěte, které jsou důležité pro rozpoznání týrání. Bez zjevných tělesných stop však zůstává dušení či trávení dítěte.¹⁹⁷ Zde se jedná o aktivní formu tělesného ubližování. Existuje však i pasivní forma, kterou se rozumí nedostatečné uspokojování životních potřeb. Sem můžeme zahrnout nedostatek výživy, hygieny, vystavování stresovým nebo nebezpečným situacím.¹⁹⁸ Dítě se do role oběti tělesného týrání může dostat například

¹⁹⁴ V této práci se tyto oběti zcela přesně neshodují se zvlášť zranitelnými oběťmi, které definuje zákon o obětech trestných činů.

¹⁹⁵ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion, 1996, s. 7.

¹⁹⁶ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995, s. 21–30.

¹⁹⁷ PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. vydání. Praha: G plus G, 1999, s. 35.

¹⁹⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 52.

v situaci, kdy se toto fyzické napadení může stát ventilem psychického napětí rodiče. Obvykle se toto děje u psychicky nevyrovnaných, neurotických jedinců, kteří většinou trpí nějakou formou úzkostné nebo depresivní poruchy. V případě, že se takový rodič dostane do zátěžové situace, kterou nemůže zvládnout, dítě se lehce stane předmětem jeho agrese.¹⁹⁹

Případ:

„Pachatel fyzicky napadá svého patnáctiletého syna. Ten musel v minulosti vyhledat lékařské ošetření v nemocnici. Od mala trpí lehkou mozkovou dysfunkcí, kdy pachatel (jeho otec) mu to zazlívá, synovi vulgárně nadává i před dalšími dětmi a syna fyzicky napadá i kvůli maličkostem. Za poslední rok ho napadl fyzicky napadl nejméně pětkrát fackami někdy i bitím různými předměty (údajně i násadou od krumpáče). V minulosti pachatel synovi již při útoku rozrazil hlavu, syn se otce bojí.“²⁰⁰

6. 1. 2. Dítě jako oběť psychického týrání

Psychická bolest je nezměřitelná. Pochopí ji jenom ten, který má zkušenost se svojí vlastní bolestí. Tato bolest vzniká jako výsledek nevšímání, ponižování výsměchu, urážek, opovrhování nebo záměrného zastrašování. Na rozdíl od tělesné bolesti však přetrvává dlouhou dobu po ublížení. Většinou má za následek trvalé pocity méněcennosti, stavy úzkosti, pocity nedostatečnosti nebo nedostatek sebedůvěry. Dítě, kterému je takto ubližováno, se nenaučí vážit si samo sebe. Svoji nejistotu potom může kompenzovat agresivním napadáním slabších vrstevníků, jako se to stává například v případech šikany. Opačnou reakcí může být stav, kdy se dítě uzavře do sebe a přestane komunikovat s okolím.²⁰¹

Na rozdíl od fyzického týrání je psychické obtížně identifikovatelné. Nezanechává žádné jasně rozpoznatelné stopy. Prokazatelné jsou změny v psychice dítěte a to depresivní a úzkostné poruchy a projevy v jeho chování i změny osobnosti, které vyplývají z neustálého ubližování v rodině. Jedním z nejtragičtějších následků psychického týrání je sebevražda dítěte.²⁰²

Případ:

„Pachatel nepřiměřeně opakovaně fyzicky trestal desetiletého syna své družky a to bitím opaskem do oblastí hyždí a dále ho otevřenou dlaní opakovaně bil do obličeje. Dále ho dlouhodobě psychicky týral a to tím způsobem, že mu vyčítal, že sní hodně jídla, nadával mu slovy „sráči“, „zmetku“, „hajzle“ a podobně. Vyhrožoval mu, že ho zavře k prasatům.“

---

¹⁹⁹ PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*, s. 37.

²⁰⁰ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, týrání syna ve společném obydlí v obci Albrechtice, KRPE-8156/TČ-2011-171171.

²⁰¹ PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*, s. 43.

²⁰² PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*, s. 46.

Při posledním jednání ho zbil opaskem, kdy mu vyhrožoval, že ho zabije a způsobil mu četné povrchové oděrky a hematomy pruhovité při velikosti cca 10 cm na levé tváři, přední straně hrudníku, větší oděrku na levém rameni, na zevní straně levé paže o velikosti 5x3 cm a další pruhovité oděrky o velikosti cca 20 cm na levé hyždi. Jednání v nezletilém vyvolalo strach a důvodnou obavu o život.²⁰³

6. 1. 3. Dítě jako oběť sexuálního zneužívání

Sexuální zneužívání dítěte můžeme definovat jako „nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování, ať již jde o pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování.“²⁰⁴ Toto zneužívání je pro většinu lidí obtížně přijatelnou skutečností, která je zahalena celou řadou legend a mýtů a které můžeme shrnout následovně:

- sexuální zneužívání dětí je jev, který se neděje nebo k němu dochází velmi zřídka,
- sexuální zneužití dítěte znamená pouze pohlavní styk dospělého s dítětem,
- děti sexuálně zneužívají výhradně duševně nemocní jedinci,
- sexuální zneužívání dětem nezpůsobuje žádnou potíže a nijak negativně ho neprožívají,
- sexuální vztah mezi dítětem a dospělým se vyskytuje pouze v určitých primitivních kulturách a nižších sociálních třídách,
- děti a dospívající o sexuálním zneužití záměrně lžou.

Existence těchto mýtů negativně ovlivňuje vybudování preventivních mechanismů, které by riziko sexuálního zneužívání dětí snižovaly a přispívaly k předcházení dlouhodobých psychických následků.²⁰⁵

Do problematiky sexuálního zneužívání můžeme také zařadit různé sexuální návrhy, sledování pornografie nebo zneužití dítěte pro dětskou pornografii. Rozlišuje se nekontaktní a kontaktní sexuální zneužívání. Mezi nekontaktní sexuální zneužívání patří například záměrné odhalování pohlavních orgánů dospělých před dětmi. Kontaktní sexuální zneužívání zahrnuje:

- nepenetrativní aktivity (dotýkání se, mazlení, dráždění na prsou, genitálu, anální krajině rukou, a to jak přes oblečení, tak na nahém těle),
- penetrativní aktivity (pronikání pohlavním údem, prsty nebo předměty do genitálu).²⁰⁶

Každý případ sexuálního zneužití je pro dítě traumatickou zkušeností. Její hloubka a pravděpodobnost dlouhodobých nebo trvalých následků jsou závislé na

²⁰³ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, týrání dítěte ve Vysokém Mýtě, KRPE–6729/TČ–2011–171171.

²⁰⁴ HARTL, Pavel – HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*, s. 636..

²⁰⁵ PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*, s. 51–52.

²⁰⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 53.

různých okolnostech. Patří k nim například forma zneužití nebo to, jestli bylo zneužití jednorázové či se opakovalo. Dále sem patří osoba zneužívajícího z hlediska citového vztahu k oběti a hlavně to, jak a jestli dítěti blízcí lidé skutečnost zneužití přijali nebo odmítli.²⁰⁷ Sexuálně zneužívaným dětem hrozí vyšší riziko vývoje poruch osobnosti v dospělosti. Ženy, které byly v dětství sexuálně zneužívány, častěji v dospělosti onemocní depresí (chorobným smutkem). Na etnické příslušnosti žen nezáleží.²⁰⁸

Případ:

„Pachatel opakovaně pohlavně zneužíval šestiletou vnučku za účelem vlastního sexuálního vzrušení a to zejména libáním, osaháváním na obnaženém přirození a konečniku, nucením nezletilé k osahávání jeho ztopořeného přirození. Způsobil jí kožní potíže a drobná poranění v oblasti konečniku a genitálií. Dále jeho jednáním utrpěla děletrvajícím újmou na zdraví psychického rázu – rozvíjející se posttraumatickou stresovou poruchu.“²⁰⁹

6. 1. 4. Pomoc dětským obětem trestných činů

Na týrané nebo zneužívání dítě nás mohou upozornit různé skutečnosti, které se týkají dítěte samotného, ale i prostředí, ve kterém žije. Například soused nebo člověk, který „chodí jen okolo“ si může všimnout bolestného dětského pláče, nadávek a zlostných výkřiků dospělých, otrhaných a špinavých šatů dítěte nebo jeho celkově nešťastného vzhledu. Učitelé, vychovatelé a pracovníci podobných povolání si mohou všimnout modřin a odřenin na těle.

Velice nápadné u týraných a zneužívaných dětí jsou vyplašené reakce, nejistota a úzkost v situacích, kdy zůstaneme s dítětem sami. Tyto děti někdy působí dojmem, jako by chtěly utéct. Dále se stává, že napadají okolí a šikanojí spolužáky. Někdy se chovají tak, jako by jim bylo všechno jedno. Dětského lékaře může upozornit na možnost tělesného týrání například zranění hlavy, modřiny na zádech, pažích nebo stehnech, stopy po pálení, po provazech, po různých předmětech z domácností a další poranění která nemohla vzniknout „normálně“.²¹⁰

Každopádně týrané a zneužívané dítě potřebuje odbornou pomoc. Problémy s týráním a zneužíváním dětí nelze pod žádnou záminkou bagatelizovat nebo dokonce kryt. Toto krytí je vlastně nejen hrubým proviněním proti dítěti, ale zároveň i proviněním proti pachateli, který nevidí problém u sebe, a proto na něj také vůbec nereaguje.²¹¹

Z hlediska trestního práva jsme všichni povinni „překazit“ takové jednání, o kterém se hodnověrně dozvíme a které lze kvalifikovat například jako trestný čin pohlavního zneužívání dítěte, zneužití dítěte k výrobě pornografie nebo týrání svěřené osoby – dítěte. Pokud tak neučiníme, dopouštíme se sami trestného činu, za který

²⁰⁷ PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*, s. 58.

²⁰⁸ KOUKOLÍK, František – DRTILOVÁ, Jana. *Zlo na každý den. Život s deprivanty I*. Praha: Galén, 2001, s. 239–240.

²⁰⁹ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, pohlavní zneužívání v Lanškrouně, ORUO–1574/TČ–2008–70.

²¹⁰ PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*, s. 41.

²¹¹ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 51.

můžeme být potrestáni i nepodmíněným trestem.²¹² Existuje i takzvaná oznamovací povinnost, která se vztahuje například na trestný čin zneužití dítěte k výrobě pornografie nebo týrání svěřené osoby – dítěte. Tyto trestné činy jsme všichni povinni (také pod hrozbou trestní sankce), pokud se o nich hodnověrně dozvíme, oznámit policii nebo státnímu zástupci.²¹³

Výjimku z této oznamovací povinnosti má advokát nebo jeho zaměstnanec, který se o spáchání trestného činu dozví v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe. Dále tuto výjimku mají i duchovní registrovaných církví a náboženských společností, dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství.²¹⁴

6. 2. Senior jako oběť trestného činu

6. 2. 1. Senioři – zranitelné oběti v současné společnosti

V současné české společnosti se nevytvořil žádný obecně akceptovaný model stáří. Subjektivní význam stáří může být velmi různý a závisí na různých faktorech. Je relativní a v průběhu času s postupujícím stářím se postoj seniora mění (například muž, kterému je osmdesát let považuje šedesátileté muže za mladíky). Postoj k vlastníku stárnutí a ke stáří bývá individuálně rozdílný. Lidé se mohou výrazně lišit z hlediska přiměřenosti svých názorů, prožitků i chování.²¹⁵

Z tohoto důvodu se nedá určit přesná věková hranice začínajícího stáří. Avšak vývojová psychologie popisuje různé tělesné, psychické a sociální změny, které přicházejí u stárnoucího člověka.²¹⁶ Tyto změny přinášejí celou řadu nevýhod, které z hlediska trestné činnosti činí seniora zranitelným. Za zvláště ohroženou skupinu bývají považováni senioři, kteří trpí tělesným onemocněním nebo duševní chorobou. Především změny psychického stavu neumožní dobrou orientaci v situaci a sníží možnost předvídat hrozící nebezpečí.²¹⁷

Ve většině případů si pachatel záměrně vybírá za oběť seniora, protože předpokládá, že se neubrání jeho útoku. Ví také, že většinou žije osaměle, a proto se doba odhalení trestného činu významně prodlouží. Je také všeobecně známo, že případné svědectví seniora není přesné a že se třeba bude obávat někomu svěřit.

Dalším kritériem zranitelnosti seniora je velice špatná možnost dosáhnout na nějakou formu pomoci. To se týká především u násilí, které je páčáno nejbližšími příbuznými nebo ošetřovateli v domovech pro seniory. Ti zařizují většinu styků seniora s okolím a mohou mu snadno zabránit oznámit jeho situaci. Senioři také nemohou vyhledat pomoc po spáchání trestného činu z důvodu špatného zdravotního stavu

²¹² § 367 trestního zákoníku.

²¹³ § 368 odst. 1 trestního zákoníku.

²¹⁴ § 368 odst. 3 trestního zákoníku.

²¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 446.

²¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*, s. 447–464.

²¹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 58.

(snížená pohyblivost), poruchy smyslů (omezená možnost telefonování, nemohou vyhledat informace o pomoci) nebo z důvodu vlastní izolace (sami nemohou nikam jít). Vážným důvodem je stud a neochota svědčit proti blízkým příbuzným.²¹⁸

6. 2. 2. Trestné činy páchané na seniorech

Na seniorech jsou páhány téměř všechny druhy trestné činnosti. Jedná se zejména o násilnou trestnou činnost (loupeže, porušování domovní svobody...), majetkovou trestnou činnost (podvody, krádeže na osobách, krádeže v bytech...) a týrání seniorů.

Mezi nejzávažnější případy patří **loupežná přepadení**, kdy si pachatelé vytipují osaměle žijící seniory, kteří jsou takřka bezbranní.

Případ:

„Pachatel u vchodových dveří do obytné části zemědělské usedlosti odstranil lišty skleněné výplně, kterou poté vysadil, prolezl do chodby, kde vypnul jističe elektrických rozvodů, čímž si zajistil tmu. Následně vešel do pokoje, kde povalil na postel poškozeného osmdesátiletého seniora, kterého přidržel rukou na posteli. Poté ho pustil, využil jeho bezbrannosti a dezorientace, pokoj prohledal a z nočního stolku odcizil mobilní telefon, z nalezené příruční poklady odcizil dvě peněženky s finanční hotovostí, poté z místa odešel příchodovou cestou.“²¹⁹

V posledních letech se jedním z největších problémů stávají **krádeže a podvody páchané na seniorech**. Pachatelé vnikají pod různými záminkami do obydlí seniorů a tam je okrádají často o jejich celoživotní úspory. Používají při tom různé legendy jako například nabízejí různé zboží (deky, hrnce, motorové pily...), broušení nožů nebo jiné služby. Vydávají se za sociální pracovníky, sčítací komisaře, pracovníky energetických závodů, plynaře a podobně. Přinášejí seniorům různé „výhry“ (například v minulosti akce Orion), přeplatky za elektřinu nebo doplatky za důchody. Zneužívají i různé charitativní akce jako například Tříkrálovou sbírku.

Celkově lze říci, že drzost pachatelů nezná mezí. Často se však jedná o organizovanou trestnou činnost, kdy se pachatelé pohybují po celém území Evropy, jsou řízeni z jednoho centra, platí si své obhájce a podobně.

²¹⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 60.

²¹⁹ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, loupežné přepadení seniora v obci Knapovec, KRPE-10908/TČ-2011-171171.

Případ:

„Pachatel navštívil osaměle žijící devadesátiletou seniorku v jejím rodinném domě, představil se jako elektrikář, poslal ženu k elektrorozvaděči, aby tam vypínala a zapínala jističe. Mezi tím jí prohlédl dům, v ložnici našel finanční hotovost a z domu odešel neznámo kam. Poznámka: v roce 2002 byla tato seniorka okradena pod stejnou legendou.“²²⁰

Samostatnou smutnou kapitolou je **týrání seniorů**. A ještě smutnější je pokud k němu dochází v rámci rodiny nebo v domovech pro seniory. V zásadě můžeme rozlišit tělesné týrání, psychické týrání, zneužívání majetku a zanedbávání třetí osobou.²²¹

6. 2. 3. Pomoc seniorským obětem trestných činů

Seniorům, kteří se stanou obětí trestného činu, by se měla věnovat zvlášť pozorná péče. Vyplývá to nejen z jejich věku a z toho vyplývající jejich zranitelnosti, ale také z toho, že v mnoha případech žijí bohužel osaměle a jejich rodina o ně nemá zájem. Rovněž odbornou pomoc si nejsou sami schopni ve většině případů vyhledat.

K přístupu k seniorským obětem (ale i v podstatě ke všem obětem trestných činů) můžeme v pastorační péči využít poznatky z psychologie zdraví, kde se hovoří o takzvané sociální opoře. Můžeme využít čtyři druhy sociální opory:

Instrumentální opora – jedná se o velice konkrétní formu pomoci, například můžeme okradenému seniorovi poskytnout finanční výpomoc, můžeme mu zařídít neodkladné záležitosti, můžeme mu poskytnout materiální podporu. Tato pomoc vychází od pomáhajícího a ne od postiženého seniora.

Informační opora – spočívá v tom, že například seniorovi dodáme informace, které by mu mohly být nápomocny při orientaci v situaci, do které se dostal. K tomuto patří i to, že budeme seniorovi naslouchat, zjišťovat jeho potřeby a představy o tom, co by bylo možné pro něj udělat. Dále k tomuto patří i citlivé nabídnutí odborné pomoci.

Emocionální opora – spočívá v tom, že je postiženému seniorovi empatickou formou sdělována emocionální blízkost (láska, soucítění) a dále je mu laskavým jednáním s ním naznačována náklonnost, je mu dodávána naděje, je uklidňován v rozrušení a podobně.

Hodnotící opora – je postiženému seniorovi sdělována například tím, jak je s ním jednáno (úcta, respekt), jak je posilováno jeho kladné sebehodnocení a sebevědomí, jak je posilován ve víře a naději a podobně.²²²

²²⁰ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, krádež finanční hotovosti v rodinném domě v obci Třebovice, KRPE-9810/TČ-2011-171171.

²²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 62.

²²² KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001, s. 97–98.

V oblasti trestné činnosti na seniorech je velice důležitá prevence, i když ta se v řadě případů míjí účinkem. Největšími poskytovateli informací týkajících se prevence trestné činnosti na seniorech je Policie české republiky, Bílý kruh bezpečí a další organizace poskytující pomoc obětem trestných činů. Informace pro seniory jsou zveřejňovány formou letáčků, dále v televizi i v Českém rozhlasu (předpokládá se, že ten senioři nejvíce poslouchají). Dále jsou výše uvedenými organizacemi pořádány různé besedy a přednášky například na téma „Jak se chovat bezpečně doma“, „Jak zvýšit své bezpečí a ochránit majetek“, „Bezpečí na ulici“ a podobně. Různé vhodné preventivní programy pro seniory se mohou zcela jistě uplatnit i v rámci pastorační péče.

6. 3. Pozůstalí po obětech trestných činů

Smrt je nevyhnutelnou součástí života každého člověka. Avšak náhlá smrt blízké osoby vždy zasáhne obrovskou silou do života pozůstalého, o to víc pokud se jedná o smrt související z trestnou činností.

Případ

„Pachatel zaútočil v přízemí rodinného domku dřevěnou tyčí na svoji matku, které v té době hlídala známým dvě nezletilé děti, chlapce a dívku. Matka ze strachu utekla s dívkou do pokoje v prvním patře a chtěla se vrátit pro chlapce. Pachatel však mezi tím obrátil útok proti chlapci a způsobil mu výše uvedenou tyčí zranění na hlavě neslučitelná se životem. Chlapec na místě zemřel. Pachatel, který se léčil na schizofrenii, z místa utekl a na základě pátrací akce byl následně zadržen policisty.“²²³

Nejvíce úmrtí však nesouvisí s úmyslnou trestnou činností, ale s mnohdy zbytečnými dopravními nehodami. S pozůstalými po obětech smrtelných dopravních nehod se setkal téměř každý z nás.

Případ

„Řidič ve večerních hodinách za snížené viditelnosti přehlédl na přechodu pro chodce dvě přecházející chodkyně, čelně do nich narazil a odhodil je do vzdálenosti cca 8 metrů. První z nich na místě utrpěla zranění neslučitelná se životem a na místě zemřela, druhá byla transportována s těžkým zraněním RZS do okresní nemocnice.“²²⁴

6. 3. 1. Prožívání pozůstalých po ztrátě blízkého člověka

Pozůstalí prožívají po ztrátě blízkého člověka nejprve zmatek, chaos, šok a omámení, nechtějí uvěřit tomu, že je jejich blízký mrtvý. Postupně se zjištěním, že se jedná o realitu, přichází smutek jako citová reakce na ztrátu někoho blízkého. Pozůstalí si pomalu uvědomují hloubku a dosah své ztráty a prožívají intenzivní truchlení.

²²³ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, vražda dítěte v Jablonném nad Orlicí, KRPE-49493/TČ-2012-170070,

²²⁴ Trestní spis PČR KŘP Pardubice, dopravní nehoda se smrtelnými následky, KRPE-5153/TČ-2012-171171.

„**Truchlení** je komplexní prožitek a projevuje se na úrovni emocionální, tělesné, kognitivní a na úrovni chování a jednání truchlících osob, je to přirozená reakce potřebná k tomu, aby se pozůstalí ze ztrátou vyrovnali, a to zejména tím, že se s ním smíří, přimou ji a s ohledem na tuto ztrátu dále žijí a plánují svůj život.“²²⁵

Truchlení je výrazným zásahem do stavu tělesné, duševní, sociální a spirituální pohody. Normální a nekomplikované truchlení se nedá považovat za nemoc, je však vysoce individuální. Záleží na celé řadě okolností. Například záleží na tom, kdo je truchlící. Sem můžeme zařadit, pohlaví, věk a osobnost truchlícího, jeho zkušenosti se smrtí a truchlením, náboženské přesvědčení, rodinné faktory a podobně. Dále záleží samozřejmě na tom, kdo byl zesnulý. Sem patří věk zemřelého, příbuzenský poměr a faktory vztahu k truchlícímu. V neposlední řadě sem patří i okolnosti úmrtí.²²⁶ A právě smrt v souvislosti s trestnou činností nebo dopravní nehodou a podobně může normální truchlení pozůstalých zkomplikovat.²²⁷

6. 3. 2. Pomoc pozůstalým po obětech trestných činů

Smutnou zprávu o úmrtí blízkých osob v souvislosti s trestnou činností nebo v souvislosti s dopravní nehodou předávají pozůstalým v naprosté většině policisté (v náročnějších situacích krizoví intervenenti). Pro toto vyrozumívání mají vypracovaný „doporučený postup při sdělování nepřijemných zpráv“. Nemělo by se tedy stát, že tato zpráva bude například předána po telefonu. Pokud se vyrozumívá starší nebo osamělá osoba může se zvážit i přítomnost kněze. Už při tomto setkání nabídnou policisté pozůstalým poskytnutí odborné pomoci. Tato pomoc by měla být i později vhodně doporučována i dalšími pomáhajícími pracovníky a to i v rámci pastorační péče.

Být oporou pozůstalým je náročné. V rozhovorech (včetně pastoračních) s nimi se od pomáhajících vyžaduje zejména schopnost aktivně naslouchat, které začíná již autentickým projevem soustrasti a uměním mlčet, když pozůstalý mluví. Naslouchání není jednoduché. Někdy se mohou objevit pocity únavy nebo omrzení, které jsou obranou před bolestnými emocemi pozůstalých. Může se objevit náš nezpracovaný strach ze smrti nebo můžeme podlehnout nepravdivému přesvědčení, že mluvit o bolestivých záležitostech spojených se smrtí, je samo o sobě bolestivé. Příčinou utrpení pozůstalých však není rozhovor o smrti, ale smrt je příčinou jejich trápení. Mluvení o ní ale způsobí, že se toto téma stává skutečnější a člověk může projevit svoje emoce.²²⁸

Důležitou součástí pastorační péče je i příprava a samotný obřad pohřbu. Samotné prožití rozloučení ze zesnulým a jeho pohřeb dává prožití zármutku pozůstalých přijatelný společenský rámec a je součástí zpracování zármutku.²²⁹

²²⁵ KUBÍČKOVÁ, Naděžda. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, s. 250.

²²⁶ KUBÍČKOVÁ, Naděžda. *Zármutek a pomoc pozůstalým*, s. 251.

²²⁷ KASOVÁ, Verena. *Krise a tvořivý přístup k ní*. Praha: Portál, 2000, s. 91.

²²⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 81.

²²⁹ OPATRNÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 31.

Závěr

V úvodu jsme si vytyčili základní problémovou oblast, které jsme se v této práci průběžně věnovali. Pokusili jsme se odpovědět na otázku, jak může církev v naší společnosti pomáhat obětem trestných činů. Na tomto místě nabízíme určité shrnutí celé problematiky včetně uvedení možného řešení.

Po nastínění základních pojmů z oblasti trestního práva se výchozím bodem práce stala problematika oběti trestného činu. Tuto oblast má jako svůj předmět zkoumání věda zvaná viktimologie, která je součástí další vědní disciplíny a to kriminologie. Vysvětlili jsme si proces poškozování oběti, viktimizaci. Primární viktimizace, která je způsobená přímo pachatelem, způsobuje fyzickou, finanční a emocionální újmu. Sekundární viktimizace může být ještě zranitelnější a souvisí s procedurami po oznámení nebo po zveřejnění trestného činu. S procesem viktimizace přímo souvisí i možnost rozvoje posttraumatické stresové poruchy u zvláště ničivých dopadů na oběť.

Psychologický dopad trestného činu na oběť se ve většině případů vyvíjí ve třech základních fázích. Jedná se o fázi šoku, která nastává bezprostředně po spáchání trestného činu, dále o fázi hojení, kdy se oběť začíná se svojí situací pomalu vyrovnávat a konečně o fázi zhojení, ve které oběť dospívá ke zpracování prožitého traumatu. Zjistili jsme, že existují různé faktory, které mohou ovlivnit vznik vážných následků. Jedná se zejména o previktimní osobnost, okolnosti trestného činu a reakce okolí.

Následně jsme si představili možnosti pomoci obětem trestných činů. Tuto pomoc můžeme rozdělit v podstatě do čtyř oblastí. Jedná se o odbornou psychologickou pomoc, odbornou sociální pomoc, odbornou právní pomoc a laickou pomoc. Odbornou psychologickou pomoc dělíme na psychologickou první pomoc a terapii akutního traumatu. Psychologická první pomoc se poskytuje přímo na místě trestného činu a podílejí se na ní především profesionálové a to přivolání psychologové nebo například policisté, hasiči a pracovníci dalších pomáhajících profesí. Terapie akutního traumatu je již věcí psychologů nebo psychoterapeutů a poskytuje se následně v odborných poradnách zejména obětem násilných trestných činů.

Odborná sociální pomoc vychází z pomoci v krizi, která je poskytována různými specifickými formami. Jedná se zejména o ambulantní formu, formu hospitalizace, formu terénní služby a formu telefonické krizové pomoci. Odborná právní pomoc spočívá hlavně v poradenství a konkrétní pomoci prosazení práv oběti trestného činu. Odvívá se především z práv obětí, které jsou deklarovány v trestním řádu a nově v zákonu o obětech trestných činů, který nabude účinnosti v druhé polovině letošního roku. Tento právní předpis odstraňuje situaci, kdy jsou práva obětí roztržena do několika zákonů, ale hlavně tato práva výrazně posiluje. Pomoc, kterou označujeme jako laickou může poskytnout zejména rodina a okolí oběti. Zde se především jedná o vhodnou komunikaci s obětí a podporu při zdravých způsobech vyrovnání se s traumatem.

Z oblasti problematiky obětí trestných činů jsme zaměřili do oblasti pastorační péče. Po krátkém definování základních pojmů pastorační péče a pastorační péče, jsme si vysvětlili pojetí pastorační péče v současné společnosti, která je vedená zejména ve smyslu všech konstitucí a dekretů 2. vatikánského koncilu. Tato pastorační péče je základní a nejvládnější činností církve, která vyrůstá z jejího svátostného charakteru a která ji činí nástrojem intimní jednoty člověka s Bohem a celého lidstva navzájem. Můžeme ji rozdělit na základní, která uskutečňuje životní funkce církve, kategoriální, která se

uskutečňuje péči o skupiny lidí ve zvlášť obtížných životních situacích a speciální, která se zabývá všemi projevy života majícími nějaký dopad na základní funkce církve.

Pastorační péči o oběti trestných činů jsme zařadili do oblasti kategoriální pastorační péče a zároveň do oblasti pastorační péče v méně obvyklých situacích. Můžeme tedy vlastně říci, že pastorační péči o oběti trestných činů rozumíme tu složku péče o člověka, která se týká starostlivosti o potřebného člověka, která se týká jeho samotného, jeho osoby. Tato péče přesahuje odbornou, psychologickou, sociální i právní pomoc, která je poskytována obětem trestných činů. Blízce nebo vzdáleně souvisí s vírou potřebného člověka nebo s vírou člověka, který pomáhá nebo s vírou obou.

S pastorační péčí úzce souvisí i její aktéři. Nositelem pastorační péče o oběti trestných činů je na různých úrovních celé společenství církve. Připomněli jsme si, že se jedná nejen o biskupy, kněží, jáhny, řeholníky a řeholnice, ale také o laiky v různém postavení, včetně takzvaných běžných věřících. Tuto pastorační péči nemůžeme omezit jen na křesťany nebo ty, které se ke křesťanským církvím hlásí. Můžeme se setkat s příslušníky dalších náboženství, ale v naší společnosti zejména s lidmi bez vyznání. Všechny tyto lidi však musíme plně respektovat.

V případě pastorační péče o oběti trestných činů se vlastně jedná o jejich doprovázení v jejich v obtížích a utrpení. Za pomoci definice pastorační péče v širším slova smyslu jsme si vytyčili základní prvky tohoto doprovázení. Již samotné slovo doprovázení vystihuje povinnost doprovázejícího, že pokud doprovází, tak neopouští. Dále také vystihuje respektování doprovázeného a zároveň rovněž tu skutečnost, že doprovázený jde svojí životní cestou a doprovázející se k němu na této cestě připojuje. Doprovázení vychází z pozice věřícího křesťana, který zde nemůže svoje křesťanství odložit. Jedná se o jednání s člověkem, které má z hlediska křesťana ztělesňovat Ježíšovu lásku k trpícím. Toto jednání musí respektovat jedinečnost člověka a snaží se mu pomoci lidsky důstojně zvládnout jeho složitou životní situaci. Pomoc poskytujeme na stupni víry, který je doprovázenému dostupný. Doprovázení není v některých případech vůbec jednoduché a jsou na něj kladeny určité specifické požadavky. Ty vycházejí zejména ze všeobecných požadavků na pastorační péči. Dá se říci, že doprovázení je svým způsobem umění.

Za základní prostředek pastorační péče o oběti trestných činů můžeme považovat pastorační rozhovor. Ten má i určitou dimenzi víry, která však nemusí být v každém případě proklamovaná. Tento rozhovor má zejména přispět k lidsky důstojnému zvládnutí náročné životní situace oběti trestného činu. Existují i další prostředky pastorační péče jako například pobyt v duchovně inspirujícím prostředí, exercicie, pouť nebo četba. Mezi tyto prostředky můžeme zahrnout i součinnost se státními i nestátními organizacemi, které poskytují pomoc obětem trestných činů.

Jedná se zejména o neziskovou organizaci Bílý kruh bezpečí. Jejím hlavním posláním je bezodkladná kombinovaná pomoc obětem trestných činů, která obsahuje poskytnutí právních informací, psychologické a sociální poradenství. Policie České republiky využívá systém psychologické pomoci obětem trestných činů a obětem mimořádných událostí a dále svých zákonných oprávnění, které může využít ve prospěch obětí. Probační a mediační služba nabízí zejména mimosoudní zprostředkování řešení konfliktu mezi pachatelem a obětí trestného činu.

Jako názorný příklad pastorační péče o oběti trestných činů jsme si představili oběti násilných trestných činů: ublížení na zdraví, loupeže a znásilnění, oběti domácího násilí, a oběti majetkových trestných činů: krádeže a podvodu, včetně případů z praxe. U těchto obětí jsme se pokusili stručně nabídnout možnosti praktické pomoci v rámci

jejich doprovázení. Dále jsem si ukázali, že citlivý a empatický přístup je potřeba věnovat zejména zvláště zranitelným obětem. Jedná se především o děti, seniory a pozůstalé po obětech trestných činů.

Na závěr tedy můžeme stručně konstatovat, že církve se může významnou měrou podílet na pomoci obětem trestných činů v naší společnosti. Pastorační péče o tyto oběti spočívá zejména v jejich doprovázení v obtížích a utrpení z pozice věřícího křesťana s cílem pomoci jim lidsky důstojně zvládnout jejich složitou životní situaci. V rámci této péče lze využít vhodných prostředků pastorační péče zejména pastoračního rozhovoru. Užitečná pro tuto péči je i spolupráce s dalšími organizacemi poskytujícími pomoc obětem trestných činů. Na pastorační péči o oběti trestných činů se může samozřejmě podílet celé společenství církve včetně laiků.

Prameny a literatura

Právní normy

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
Zákon č. 165/1950 Sb., na ochranu míru.
Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.
Zákon č. 200/1990 Sb., přestupkový zákon.
Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.
Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.
Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společenství.
Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.
Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence.
Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
Zákon číslo 45/2013 Sb. o obětech trestných činů.

Interní materiály Policie České republiky

Věstník Ministerstva vnitra 106/2011, Oznámení ředitele odboru personálního o uveřejnění Dohody o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče.

Rozkaz policejního prezidenta číslo 110 ze dne 13. srpna 2010, kterým se zveřejňuje dohoda mezi Policií České republiky a Bílým kruhem bezpečí, o. s. o poskytování pomoci obětem trestné činnosti.

Závazný pokyn policejního prezidenta číslo 166 ze dne 23. prosince 2009 o provádění vykázaní.

Závazný pokyn policejního prezidenta číslo 97/2010 ze dne 1. července 2010 o systému psychologické pomoci obětem trestné činnosti a obětem mimořádných událostí.

Trestní spisy vedené u Krajského ředitelství Policie České republiky v Pardubicích (PČR KRP Pardubice)

Dopravní nehoda se smrtelnými následky v Lanškrouně,
KRPE-5153/TČ-2012-171171.

Krádež finanční hotovosti v rodinném domě v obci Třebovice,
KRPE-9810/TČ-2011-171171.

Krádež vloupáním do rodinného domu v obci Dolní Čermná,
KRPE-10148/TČ-2010-171171.

Loupežné přepadení v Lanškrouně,
KRPE-22691/TČ-2011-171171.

Loupežné přepadení seniora v obci Knapovec,
KRPE-10908/TČ-2011-171171.

Podvod na internetu v obci Cotkyně,
KRPE-8343/TČ-2010-171171

Pohlavní zneužívání v Lanškrouně,
KRPE-1574/TČ-2008-70.

Týrání dítěte ve Vysokém Mýtě,
KRPE-8729/TČ-2011-171171.

Týrání osoby ve společném obydlí a domácí násilí v Lanškrouně,
ORUO-2867/TČ-2008-71

Týrání syna ve společném obydlí v obci Albrechtice,
KRPE-8156/TČ-2011-171171

Ublížení na zdraví v obci Tatenice,
KRPH-16091/TČ-2009-051171.

Vražda dítěte v Jablonném nad Orlicí,
KRPE-49493/TČ-2012-170070.

Znásilnění ženy v obci Dolní Dobrouč,
ORUO-693/OK-2005.

Elektronické zdroje

Bílý kruh bezpečí, o.s. *Poslání a činnost* [2012–11–25]. <<http://www.bkb.cz>>.

Ministerstvo vnitra České republiky. *Prevence kriminality* [2012–12–14]. <<http://www.mvcr.cz>>.

OPATRŇÝ, Aleš. *Dogmatická konstituce Lumen gentium s ohledem na pastorální teologii* (30.10.2012) [2012–12–11]. <<http://www.pastorace.cz/Clanky/Maly-kurz-pastorace-02-Dogmaticka-konstituce-Lumen-gentium-s-ohledem-na-pastoralni-teologii.html>>.

OPATRŇÝ, Aleš. *Konstituce Gaudium et spes jako inspirace pro současnou pastorální teologii* (13.11.2012) [2012–12–14]. <<http://www.pastorace.cz/Clanky/Maly-kurz-pastorace-03-Konstituce-Gaudium-et-spes-jako-inspirace-pro-soucasnou-pastoralni-teologii.html>>.

Literatura

AMBROS, Pavel. *Křesťan a život ve světě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1998.

AMBROS, Pavel. *Pastorální teologie I. Fundamentální pastorální teologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002.

AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev*. Velehrad – Roma: Refugium, 2003.

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, včetně deuterokanonických knih. 6. přepracované vydání, Praha: Česká biblická společnost, 1995.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2. vydání. Praha: Support, 1996.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila – VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada, 2007.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

FOUILLOUX, Danielle – LANGLOIS, Anne – LE MOIGNÉ, Alice – SPIESS, Françoise – THIBAUT, Medleine – TRÉBUCHON, Renée. *Slovník biblické kultury*. Praha: Ewa Edition, 1992.

- GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992.
- GÓRECKI, Edward. *Církev se uskutečňuje ve farnosti*. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1996.
- HARTL, Pavel – HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.
- HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2000.
- HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009.
- HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné*, Praha: Linde, 2007.
- KAPR, Jaroslav – VODÁKOVÁ, Alena. a kol. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. upravené vydání. Praha: SLON, 1997.
- Katechismus katolické církve*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- KASTOVÁ, Verena. *Krize a tvořivý přístup k ní*. Praha: Portál, 2000.
- Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1994.
- KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997.
- KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 1999.
- KOUKOLÍK, František – DRTILOVÁ, Jana. *Zlo na každý den. Život s deprivanty I*. Praha: Galén, 2001.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2001.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001.
- KUBÍČKOVÁ, Naděžda. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001.
- KUCHTA, Josef – VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003.
- NOVOTNÝ, Oto – ZAPLETAL, Josef a kol. *Základy kriminologie*. Praha: Karolinum, 1996.

NOVOTNÝ, Oto – ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: Aspi, a.s., 2008.

OPATRNÝ, Aleš. *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

OPATRNÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2005.

OPATRNÝ, Aleš. *Malá příručka pastorační péče o nemocné*. 3. doplněná verze. Praha: Arcibiskupství pražské, Pastorační středisko, 2006.

OPATRNÝ, Aleš. *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. vydání. Praha: G plus G, 1999.

PULEC, Michal. *Internetová linka důvěry jako pomoc v krizových situacích*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2004.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995.

SKALICKÝ, Jaroslav. *Metody poznávání osobnosti v práci kriminalisty*. Hradec Králové, 2000. Bakalářská práce. Vysoká škola pedagogická v Hradci Králové, Pedagogická fakulta, Ústav sociálních studií.

SKALICKÝ, Jaroslav. *Zdroje konfliktů v policejní činnosti*. Hradec Králové, 2002. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Ústav sociálních studií.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion, 1996.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.

VIZINIOVÁ, Daniela. – PREIS, Marek. *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál, 1999.

VODÁČKOVÁ, Daniela. a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. Praha: Portál, 2004.

VÝROST, Jozef – SLAMĚNÍK, Ivan a kol. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha: Grada, 2001.

Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.